

Міністерство освіти і науки України

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Кафедра зарубіжної літератури та полоністики

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри зарубіжної літератури та полоністики,

доктор філологічних наук, професор

_____ **Галина Сабат** « » _____ **2024 р.**

**Синтаксичний зв'язок керування у польській та українській мовах (на
прикладі вербальних словосполучень)**

Спеціальність 014 «Середня освіта. (Польська мова та зарубіжна література)»

Магістерська робота

**на здобуття кваліфікації – вчитель польської мови і літератури, англійської
мови і літератури та зарубіжної літератури**

Автор роботи– Фендак Діана Романівна _____

підпис

Науковий керівник – кандидат філологічних наук,

доцентЗелінська Марія Зенонівна _____

підпис

Дрогобич, 2024

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра зарубіжної літератури та полоністики

Зав. кафедрою

(підпис)

(дата)

ЗАВДАННЯ

на підготовку магістерської роботи

Тема: «Синтаксичний зв'язок керування у польській та українській мовах (на прикладі вербальних словосполучень)»

Керівник Зелінська Марія Зенонівна, кандидат філологічних наук, доцент

Студентка Фендак Діана Романівна

Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:

1. Розглянути основні синтаксичні відмінності між прийменниками в українській та польській мовах.
2. З'ясувати роль контексту у формуванні семантичних відношень між словами у прийменникових і безприйменникових конструкціях.
3. З'ясувати синтаксичні контрасти між українською та польською мовами в контексті вживання прийменникових та безприйменникових конструкцій.

Список рекомендованої літератури:

1. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження. Варшава, 2012. – 804 с.
2. Фурса В. Дієслівне керування на тлі граматичних норм української літературної мови початку ХХІ сторіччя. С. 59–65.
3. Krawczuk A, Petrichina L. Nauczanie filologii polskiej na polonistyce lwowskiej: Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki. Postscriptum Polonistyczne nr 1(3), 2009, s. 223–232.
4. Śpiwak, O., Jurkowski M., 2003, Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny (różnice w łączliwości syntaktycznej około 1700 słów i wyrażeń z ilustracjami z klasycznej i współczesnej literatury ukraińskiej oraz prasy), Warszawa. – 341 s.

Етапи підготовки роботи

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Збір матеріалу та опрацювання наукової літератури	до	
2.	Написання плану роботи; робота над I розділом магістерського дослідження	до	
3.	Робота над II розділом магістерського дослідження	до	
4.	Завершення написання роботи	до 15.11.2024	

Дата видачі завдання 06.11.2023

Термін подачі роботи керівникові 15.11.2024

З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а)

Фендак Діана Романівна _____

Керівник Зелінська Марія Зенонівна _____

Захист кваліфікаційної (магістерської) роботи

Синтаксичний зв'язок керування у польській та українській мовах (на прикладі вербальних словосполучень)

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

Голова ЕК _____

Дата

підпис

прізвище, ім'я

Секретар ЕК _____

підпис

прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена контрастивному дослідженню українських та польських прийменникових та безприйменникових конструкцій, у межах котрих реалізуються специфічні семантико-синтаксичні значення слів відповідного лексико-граматичного класу. Зіставлення дієслівних словосполучень обох близькоспоріднених мов дозволяє встановити та виокремити їхні повні та часткові розбіжності. Такий аналіз допомагає висвітлити мовні контрасти, спричинені специфічними принципами синтаксичної організації, що реалізується за закономірностями, характерними для кожної із мов, та їхніми семантичними відмінностями.

Метою дослідження є вивчення синтаксичних структур обох мов, зокрема зв'язку керування, аналіз граматичних зв'язків, виявлення мовних контрастів, синтаксичних властивостей дієслів в українській та польській мовах на прикладі прийменникового та безприйменникового типу дієслівного керування в цих мовах.

Ключові слова: синтаксис, зв'язок керування, прийменникові конструкції, безприйменникові конструкції, семантико-синтаксичні властивості дієслова, мовні контрасти.

STRESZCZENIE

Praca magisterska jest poświęcona kontrastywnym badaniom konstrukcji przyimkowych i bezprzyimkowych w języku ukraińskim i polskim, w ramach których są realizowane specyficzne semantyczne i składniowe znaczenia słów odpowiedniej klasy leksykalno-gramatycznej. Zestawienie konstrukcji czasownikowych w obu blisko spokrewnionych językach pozwala na ustalenie i wyodrębnienie ich pełnych i częściowych rozbieżności. Analiza pomaga zidentyfikować kontrasty językowe spowodowane specyfiką organizacji składniowej, która jest realizowana zgodnie z zasadami charakterystycznymi dla każdego języka, oraz ich różnice semantyczne.

Celem pracy jest zbadanie struktur składniowych obu języków, ze szczególnym uwzględnieniem związków rzędu, analiza relacji gramatycznych, wyodrębnienie kontrastów językowych, właściwości składniowych czasowników w języku ukraińskim i polskim na przykładzie konstrukcji czasowników w konstrukcjach przyimkowych i bezprzyimkowych.

Słowa kluczowe: składnia, związki rzędu, konstrukcje przyimkowe, konstrukcje bezprzyimkowe, semantyczne i składniowe właściwości czasownika, kontrasty językowe.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ І. ПРИЙМЕННИКОВІ КОНСТРУКЦІЇ	
1.1. Граматичні характеристики українських та польських прийменників.....	13
1.2. Повна розбіжність українських прийменникових конструкцій та їх польських відповідників.....	20
1.3. Часткова розбіжність українських прийменникових конструкцій та їх польських відповідників.....	28
1.4. Українські прийменникові конструкції та їх польські безприйменникові відповідники.....	32
Висновки до розділу І.....	36
РОЗДІЛ ІІ. БЕЗПРИЙМЕННИКОВІ КОНСТРУКЦІЇ	
2.1. Українські та польські безприйменникові конструкції, які відрізняються відмінковими формами залежних слів.....	38
2.2. Українські безприйменникові конструкції та їх польські прийменникові відповідники.....	45
Висновки до розділу ІІ.....	48
РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМА МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ПОЛЬСЬКИХ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР УКРАЇНЦЯМИ.....	
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58

ВСТУП

Граматичні системи української та польської мов насправді вражають своєю кількістю схожих або майже ідентичних мовних конструкцій. Наявність подібних рис є цілком обґрунтованим явищем, зважаючи на витоки та історичний контекст: спільне праслов'янське походження та багатовекторне міжмовне спілкування. Простежити схожість граматичних явищ та віднайти найбільш характерні точки зіткнень можна за допомогою міжмовного порівняння, котре дозволяє також виокремити й основні відмінності, які є важливими для глибшого розуміння закономірностей функціонування мов.

Синтаксична система мови формувалася впродовж тривалого часу, з огляду на те й питання синтаксису як граматичного вчення має багатовічну традицію. В сучасному мовознавстві доволі компромісним є підхід до трактування синтаксису, як специфічного синтаксичного вчення, особливість якого полягає у дослідженні особливих законів, що не вивчаються іншими науками, закономірностей зв'язків між словами, котрі існують в реальних мовних одиницях мови як засобі спілкування – реченнях. Процес поєднання слів між собою це водночас і формування, і формулювання думки, в котрій безпосередньо проявляються закономірності зв'язків між словами. Звідси й виникає судження про механізм виникнення синтаксису, як потреби вивчення основних принципів організації слів у мові, розуміння того, яким чином вони взаємопов'язуються між собою, що забезпечує вираження за їх допомогою думки, характерної для конкретної мови [18, с.13–14]. Засади поєднання слів у словосполучення, а тих у свою чергу – у речення становлять ядро синтаксису тієї чи іншої мови. Кожна мова володіє цілісною системою засобів побудови різнотипних та різнорівневих мовних одиниць, тому « [...] синтаксис посідає центральне місце в граматичній системі мови [...] всі інші рівні підпорядковані йому » [4, с.16]. « Речення – основна комунікативна мовна й мовленнєва одиниця, до визначальних ознак якої належать: предикативність, модальність, відносна закінченість змісту, певна логічна

сутність, граматична організованість, інтонаційна оформленість[там само, с. 63].

Однією з основних синтаксичних одиниць, поряд з реченням, є словосполучення. З огляду на те, що синтаксис досліджує взаємодію мовних одиниць у межах речення, вкрай важливо якомога детальніше розглянути словосполучення – синтаксичну одиницю-конструкцію, котра є необхідним компонентом побудови центральної синтаксичної структури мови. «Словосполучення – синтаксична одиниця-конструкція, яка становить синтаксичну й лексико-семантичну цілісність щонайменше двох повнозначних слів, поєднаних підрядним або сурядним зв'язком» [там само, с.21].

Учення про словосполучення становить особливий об'єкт синтаксичних знань, що розширює вчення про речення. Усі типи, форми, принципи побудови словосполучень – це або своєрідна зреалізована складова речення або його потенційна частина[там само, с.20]. Словосполучення на противагу реченню вимовляється номінативною інтонацією, воно називає предмет, його ознаку та дію, тоді як речення, окрім вище перелічених функцій містить повідомлення про них, реалізує свою сутність в інтонації комунікативній. Словосполучення може трансформуватися в речення, однак номінально може існувати й поза ним [там само, с.27]. Словосполучення буває простим та складним. Прості словосполучення утворюються двома повнозначними словами без прийменників на основі підрядного (гіпотаксичного) або сурядного (паратаксичного) зв'язку. Складні словосполучення складаються з трьох і більше повнозначних слів, поєднаних двома чи трьома типами підрядного зв'язку, наприклад *захоплено слухати пісню* (прилягання та керування)–*zzachwytem słuchać piosenki*.

На основі підрядного зв'язку формуються різні типи та способи синтаксичної залежності компонентів словосполучення. Визначальними складовими такого словосполучення є синтаксично головне слово (стрижневе) й – залежне (підпорядковуване), їх поєднання визначається

категоріальними семантико-граматичними властивостями тієї частини мови, до якої належить опорне, головне слово[4,с.36].

Способи граматичної залежності слів у словосполученні виражають три типи підрядного зв'язку: *узгодження, прилягання та керування*. Останній тип підрядного зв'язку –керування регулюється принципом, згідно з яким головне слово вимагає від залежного (іменника, займенника, прикметника чи числівника), відповідно до свого лексико-семантичного та граматичного значення, форму непрямого відмінка зприйменникомчи без нього.

Мовознавці виділяють декілька різновидів керування в структурі словосполучення:

1. **безприйменникове (безпосереднє) керування**, при якому керований компонент приєднується до керуючого без прийменника(*любити Батьківщину/kochać Ojczyznę, боронити Батьківщину/bronić Ojczyzny*);
2. **прийменникове (опосередковане, посереднє) керування**,при якому залежний компонент поєднується із головним за допомогою прийменника (*зачекай на мене/zaczekaaj na mnie; іти на роботу/iść do pracy*).

За морфологічними ознаками головного слова керування виділяють:

Дієслівне (*дивитися (за ким?) дитиною/pilnować (кого?) dziecka*), **іменникове** (*повага до старших/szacunek dla starszych*) та **прислівникове** (*досить тепло/ dość ciepło*)**керування** [4,с.39;18, с.48]. Зважаючи на специфіку семантико-синтаксичних особливостей дієслово є центральним об'єктом зацікавлень українських та зарубіжних лінгвістів. Польський дослідник Ян Токарський, порівнюючи дієслово – «володаря речення» із іншими іменними формами, виділив його характерні особливості, а саме своєрідний стиль висловлювання та спосіб побудови речення: «[...] дієслова становлять динамічний центр речення, вони наче невинно б'ють джерело мовного життя»¹. Мовознавець, Збігнєв Голонбазначає, що центральним питанням синтаксичної організації речення є конотація дієслова, котра вбирає у собі культурні, емоційні чи контекстуальні відтінки. «Дієслово

¹ Переклад з польської мови українською здійснений авторкою (Д. Ф.).

можна визначити як частину мови, основною синтаксичною функцією якої є предикація, (...) дієслово[...] синтаксичне «ядро» речення, що фактично є «керуючим» елементом іменних членів речення»[36,с.191–192].

Керування залежно від характеру сполучуваності обох компонентів, сили структурно-семантичної пов'язаності поділяють: на сильне та слабе. Сильним називається керування словосполучення, коли між головним та залежним від нього іменником або субстантивованим словом встановлюється тісний синтаксичний зв'язок, який реалізується тільки в певному відмінку, в українській мові це здебільшого знахідний відмінок, натомість у польській мові – родовий, саме тому ці дві конструкції протиставляються одна одній. Відмінкова форма залежного слова обумовлюється лексико-семантичними та граматичними властивостями головного слова, яке вимагає уточнення свого значення за допомогою залежного слова, наприклад: *поступатись дідусяві(чим?) місцем /ustąpić dziadkowi miejsca (czego?), висловлювати (що?) свою думку /wyrażać (co?) swoją opinię*. Певна відмінкова форма є регулярною, її вибір залежить від семантичного значення стрижневого слова. Різновид керування, що в мовознавстві йменують слабким, охоплює як перехідні, так і неперехідні дієслова (у випадку, якщо при них не вжито іменника або займенника у знахідному або родовому відмінках зі значенням прямого об'єкта). При слабкому керуванні зв'язок між компонентами вільний, стрижнєве слово зберігає самостійність лексичного значення у сполученні із підпорядковуваним словом.

На ґрунті семантико-синтаксичних відношень одним із семантичних типів словосполучень, що виділяють дослідники є субстанціальний тип (*писати повість*), котрий можна розчленувати на підтипи з більш детальнішими семантичними характеристиками. До сукупності субстанціальних словосполучень входять *об'єктні* – *готувати вечерю/gotować kolację*(«вечеря» як і його польський відповідник «kolacja» є об'єктами дієслова *готувати/gotować*), *адресатні-відправити електронного листа начальнику/ wysłać e-mail do kierownika* (залежні компоненти

представлених словосполучень «начальник» та «kierownik» є адресатами спрямованих на них дії) й інструментальні різновиди – *pisati ручкою/pisać długopisem* («кулькова ручка»–*długopis* це засоби, які необхідні для виконання дії – *pisati/pisać*)[18,с.18–19].

Актуальність дослідження. Зважаючи на значні політичні та соціально-економічні зміни в Україні, що набули рис світового характеру, взаємодія двох мов останнім часом стрімко поживавилася, що у свою чергу приносить вагомі переваги, до прикладу створення міцних двохсторонніх відносин між Україною та Польщею на міжнародному рівні, передусім у галузях культури, освіти та науки. Контрастивна лінгвістика досліджує споріднені мови та виявляє їхні структурні відмінності та подібності, й відкриває для мовознавців широкий спектр різноманітних методів та прийомів для лінгвістичного аналізу. Світ мовних контрастів, окрім вдосконалення навичок іноземної мови, дозволяє стрімголов зануритись досліднику у рідну мову, виявити приховані закономірності, що видавались неочевидними, а при мовному дослідженні неодмінно повстане те, що важко було помітити до цього. Зіставлення близькоспоріднених мов відкриває нові перспективи для розуміння відмінних тонкощів у синтаксичних конструкціях, а також у сприйнятті та вираженні культурних ідентичностей. Таке дослідження спрямоване на виявлення й аналіз як універсальних, так і специфічних мовних явищ, що формують характер спілкування в кожній окремій мові. Окрім цього, наявні дослідження на тему зіставлення обох слов'янських мов здебільшого призначені для польськомовного читача, тому напрацювання з української перспективи є потрібним та актуальним з огляду на українсько-польські відносини.

Дослідженню присвячено чимало наукових публікації, дізнатися про нормативні аспекти синтаксису української та польської мов можна як у наукових публікаціях: Зелінська М. [7], Зелінська М., Фендак Д. [6], Зелінська М., Фендак Д. [8], Баранівська О. [25], Ястшембський М. [28], Сатурно Я. [35], Кравчук А. [13], Фурса В. [21], так і у академічних підручниках: Кравчук

А.[14], навчальних посібниках та словниках:Співак, О., Юрковський М. [37], Кравчук А.,Гембка-Воляк М. [30].

Метамагістерської роботи полягає в дослідженні прийменникових і безприйменникових українських конструкцій та їх польських відповідників(словосполучень); унаочненні відмінних рис шляхом порівняння обох мовних картин та з'ясуванні основних причин виникнення інтерферентних структур в контексті двомовності.

Мета передбачає виконання наступних завдань:

1. проведення порівняльного аналізу дієслівних конструкцій української та польської мов та зосередження уваги на відмінностях між обома слов'янськими мовами шляхом здійснення мовного аналізу на рівні синтаксичної організації;

2. вивчення особливостей вживання прийменникових словосполучень у польській та українській мовах, дослідження їхньої сполучуваності з відповідними відмінковими формами;

3. встановлення та аналіз міжмовних часткових відмінностей за допомогою виділення польських та українських функціонально тотожних прийменникових дієслівних словосполучень, у яких аналогічні прийменники поєднані із залежними словами у різних відмінках форм;

4. виявлення повних міжмовних відмінностей в реалізації синтаксичного зв'язку керування на основі дослідження функціонально тотожних у обох мовах дієслівних словосполучень, у яких вживається відмінні прийменники, що вимагають ужиття неоднакових форм залежного слова в українській та польській мовах;

5. з'ясування основних причин виникнення інтерферентних структур в контексті двомовності.

Для досягнення поставленої мети та реалізації поставлених завдань у роботі застосовані такі **методи**: теоретичний, зіставний та описовий.

Об'єктом дослідження є прийменникові та безприйменникові дієслівні конструкції в українській та польській мовах.

Предметом дослідження є дієслівний зв'язок керування, специфіка його реалізації у двох близькоспоріднених мовах у зіставному аспекті.

Теоретична цінність цього дослідження полягає в узагальненні наявних теоретичних підходів, що застосовуються в порівняльному аналізі мовних систем. Результати отриманих спостережень, представлених на прикладах вибраних дієслівних словосполучень, уможливають виділення принципів та закономірностей, що визначають специфіку синтаксичного керування в обох слов'янських мовах; доповнення та розширення сучасного бачення про типологічні та функціональні особливості досліджуваних близькоспоріднених мов.

Практична цінність проведеного дослідження полягає у можливості застосування напрацювань при написанні наукових робіт співзвучної тематики, також під час вивчення синтаксису із навчального курсу сучасної польської мови у закладах вищої освіти, удосконалення викладання мов шляхом навчання іноземної мови на основі рідної. Важливість роботи полягає також у зміцненні мовно-культурних українсько-польських відносин, внаслідок виявлення специфічних синтаксичних рис, що сприятиме кращому розумінню закономірностей розвитку мов та їхніх систем на загальнослов'янському рівні.

Отримані та систематизовані результати порівняльного аналізу сприятимуть покращенню якості адаптивного перекладу. Напрацювання можуть стати підґрунтям для подальшого дослідження у сфері компаративної лінгвістики, котрі можна використати як матеріал для навчального посібника. Вони можуть бути придатні для створення інтернет-порталу, що матиме на меті подолання потенційних мовно-комунікативних труднощів студентів, для котрих польська мова є іноземною. Використання спостережень, отриманих під час проведення порівняльного аналізу, стануть проміжною ланкою при розробці мовного хабу, сучасного адаптивного інструменту для мовної підтримки, що забезпечить перехід від теоретичних знань до конкретних алгоритмів, здатних вирішувати завдання перекладу,

створювати системи корекції, з урахуванням особливостей мов, на основі отриманих даних про типові розбіжності, виявленні в порівнянні дієслівних конструкцій обох слов'янських мов.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження синтаксичного зв'язку керування у польській та українській мовах були представлені під час звітної наукової конференції викладачів та студентів факультету української та іноземної філології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за 2024 рік (15–16 квітня 2024 року) у секції кафедри зарубіжної літератури та полоністики. За темою роботи опубліковано дві статті у фахових виданнях:

1. Зелінська М., Фендак Д. Синтаксичний зв'язок керування у польській та українській мовах (на прикладі вербальних словосполучень). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2023. Випуск 20 (88). С. 26–30.

2. Зелінська М., Фендак Д. Вибрані аспекти реалізації прийменникового дієслівного керування у польській та українській мовах. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2024. Випуск 58. С. 27–32.

Структура роботи. Магістерська робота загальним обсягом 61 сторінка складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури, що становить 38 бібліографічних позицій.

Перший розділ магістерської роботи охоплює тему прийменникових конструкцій та специфіку їхньої реалізації у польській та українській мовах. Основну увагу зосереджено на відмінностях, котрі виявляються при зіставленні еквівалентних в обох мовах прийменникових конструкцій, що вимагають вживання різних відмінкових форм.

Другий розділ присвячений порівнянню українських та польських безприйменникових конструкцій, зокрема особливостям дієслівного оформлення в обох мовах. Розглядаються: тотожні словосполучення, що

вимагають вживання різних відмінкових форм; 2) еквівалентні словосполучення, що в українській мові оформлюються в безприйменникових конструкціях, а в польській мові – в прийменникових.

У **третьому розділі** висвітлюється явище мовної інтерференції та причини синтаксичних помилок українців при вживанні польських дієслівних конструкцій.

РОЗДІЛ І. ПРИЙМЕННИКОВІ КОНСТРУКЦІЇ

1.1. Граматичні характеристики українських та польських прийменників

Словосполучення як узагальнена мовна формула має своє призначення, що спрямовується на аналіз граматичних конструкцій, котрі стають полем дослідження для детального вивчення способів, засобів та прийомів семантико-граматичного об'єднання слів. На основі цієї метаструктури здійснюється реалізація мовних валентностей класів і підкласів слів [18, с.23–24].

Беручи до уваги, що польська мова, як і українська мають власні відмінкові системи, котрі підкреслюють та відображають унікальність національного мислення кожного народу, увиразнюють відтінки значень синтаксичних відношень, слід наголосити, що в цих близькоспоріднених мовах, на рівні категорій відмінка існує ще одна важлива надбудова, котра надає мовному висловлюванню більшу точність та виразність. Ця невід'ємна складова лінгвістичної структури – це система прийменників, що бере участь у формуванні зв'язку між мовними одиницями, вказує на їхні граматичні відношення та функціонує як додатковий інструмент для деталізації значення відмінка [22, с.175].

Кожен прийменник поєднуючись з певним відмінком поглиблює та розширює питоме значення відмінка. Традиційно в польському, як і в українському мовознавстві лінгвісти виділяють дві основні частини мови: самостійні та службові. Останні є носіями граматичного значення; до їхнього складу зараховують й прийменник² як службову незмінну частину мови, що поєднується із самостійними частинами мови. Природа прийменників, на думку українського лінгвіста П.Коваліва, полягає насамперед в наданні

²Інтернет-ресурс [https://prologpublishing.com/blog/przyimek] (дата доступу: 17.10.2024).

самостійним словам різних відтінків та позначенні важливих синтаксичних відношень (місця, часу, причини, способу дії, напрямку дії тощо) [11, с.17]. Прийменник визначає граматичну форму наступного слова, котра залежить від семантичної функції прийменника в конкретному контексті.

Загальна тенденція розвитку мови полягає у тому, щоб закріпити за кожним відмінком головні значення, передусім абстрактні: об'єкт, суб'єкт та непрямий об'єкт. Прийменниковими конструкціями передаються як правило більш конкретні значення, пов'язані з часом та місцем, наприклад з цього приводу місцевий відмінок в українській мовній нормі зв'язаний з місцевими та часовими значеннями, котрий зумовлює вжиття прийменника [22,с.175].

Багатство значеннєвих відтінків, яке виникає в результаті використання прийменникових конструкцій у словосполученнях, є надзвичайно різноманітним. Основною функцією прийменників є вказівка на просторові, часо-просторові та інші граматичні відношення, що дозволяє визначати різноманітні відтінки значення у реченні [там само,с.176].В обох досліджуваних мовах функціонує складна і широко розвинена система прийменниково-відмінкових конструкцій, що виражає широкий спектр семантичних і синтаксичних відношень [12, с.544].

В польській та українській мовах виділяємо значну кількість прийменників, що мають однакове звучання та модель вимагання відмінкової форми.До прикладу перелічені прийменники вимагають вживання родового відмінка: *без* – *bez*, *біля* – *obok*, *для* – *dla*, *до* – *do*, *від* – *od*, *посеред* – *spośród*, *серед*, *поміж* – *wśród*, *поблизу* – *blisko*, *неподалік* – *w pobliżu*, *поміж* – *wśród*, *навпроти* – *naprzeciw* і так далі [25, с.644]. Однак при зіставленні еквівалентних за значенням словосполучень стикаємось із розбіжностями – різні відмінки чи то неоднакові прийменники. Попри те, що функції прийменників мають схожі значення, що відбиваються в обох близькоспоріднених мовах, їхня відмінність зумовлена значеннєвими тонкощами прийменників. В одній мові визначальними є одні ознаки і тому вони проявляються в характерний для конкретної мови спосіб,

а в іншій, натомість, беруться до уваги зовсім другі специфічні риси, що є визначальними для тієї мови.

Слід зазначити, що дієслівно-прийменникові конструкції з родовим та знахідним відмінками, як у польській, так і в українській мові належать до найбільш поширених. Однак зазначена ознака, може становити проблему при поглибленому вивченні прийменникових моделей, тому що ті дієслова, що у поєднанні із прийменниками вимагають знахідного відмінка в українській мові, в польській найчастіше керують родовим відмінком. Місцевий відмінок, який належить теж до групи найчастіше вживаних у мовах, це один із відмінків, котрий функціонує виключно із прийменниками, та позначає місце, рух та напрям осіб, предметів чи дорогу по якій відбувається цей рух, відповідає на питання: де?, звідки? куди? [24, с. 420].

Прийменники виражають різні значення, однак найбільш характерним, для них є – окреслення просторових відносин та напрямків, це основний та найчисельніший тип прийменників [3, с. 265]. Вказівка на рух може реалізовуватися у дієслівних словосполученнях в українській та польській мовах за допомогою прийменників *на, до, у(в)/на, до*, котрі позначають рух до певного місця, рух на поверхню, а також вказують на напрямок руху, зокрема до внутрішнього простору об'єкта, куди спрямовується дія, або його кінцеву мету, локалізацію в межах просторового орієнтира (напр., в+М.в) [2, с. 334].

В українській мові прийменник **на** вказує на просторові відношення та уживається із знахідним та місцевим відмінками. Однією із його функцій є позначення місця, сфери діяльності або заняття, наприклад: *Кожного ранку іду на роботу, але цього тижня завдань стільки, що не встигаю усього виконати* (З.в). В польській мові відповідником цієї моделі є прийменник **doprazom** із **родовим відмінком**, тут головна дія виражається в напрямку до місця (*dopracy*), русі (*iść*): *Codziennierano idę dopracy, ale w tym tygodniu jest tyle zadań, że nie nadążam je wszystkie wykonać* (Р.в) [19, с. 4–5]. Наступною функцією української прийменникової моделі **на+знахідний** відмінок є

позначення предмета, на який з метою розміщення скеровується дія: *Постав книжку на цю полицку* (З.в). В польському реченні альтернативним відповідником буде прийменник **na+місцевий відмінок**, увага зосереджується на розташування предмета, на місце, на котрому повинен бути розміщений конкретний об'єкт: *Położ książkę na tej półce* (М.в).

Розглядаючи прийменник **na** слід звернути увагу також на прийменник **w**. Подані прийменники близькі один до одного за своєю семантикою, тому чіткого розмежування між ними немає. Здебільшого український прийменник **w** конкретизує місце, окреслене через внутрішній зміст, того що в ньому відбувається, що не завжди збігається із польською версією, наприклад: *Люблю відпочивати в селі, тому що там навкруги панує тиша та спокій*–*Lubię zrelaksować się na wsi, ponieważ w tym miejscu panuje całkowita cisza i pokój* [22, с.177]. Місце, всередині котрого відбувається дія здебільшого окреслюється за допомогою прийменника **w** та місцевого відмінка: *Навчаюсь в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка* (М.в) –*Studiuje na Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. Iwana Franki w Drohobyczu* (М.в). Хоча можлива також й реверсивна прийменникова модель поєднання українського прийменника **na+місцевого відмінка**, а також польського прийменника **w+місцевого відмінка**, розгляньмо це у поданих прикладах: *Професор Краков'як викладає на кафедрі філології в нашому університеті* (на+М.в) –

Profesor Krakowiak prowadzi zajęcia w Katedrze Filologii na naszej uczelni (в+М.в).

Розглянемо варіант у котрому український прийменник **w+знахідний відмінок**, що вказує на напрямок руху суб'єкта всередину об'єкта, протиставляється польському –**do+родовий відмінок**, що позначає рух до місця, метою котрого є потрапляння всередину, напр.: *Надворі падав сильний дощ, тож не роздумуючи, я сіла в таксі та повернулась додому* (в+З.в) – *Nazewnątrz mocno padało, więc bez wahania wsiałam do taksówki i wróciłam do domu* (do+Р.в.) .

Проаналізуємо реалізацію прийменника **до+родовий відмінок** на конкретному прикладі. Одним із його значень є напрямок до певного об'єкта з ціллю реалізації в ньому своєї мети/спонукання до якої-небудь дії, у нашому випадку метою є вхід до приміщення, щоб погасити пожежу, наприклад: *Для того, щоб отримати доступ до приміщення, пожежникам довелося під'їхати до багатоквартирного будинку, заїхати за допомогою штанги та розбити вікно* (до+Р.в.) – *Aby dostać się do lokalu, strażacy musieli podjechać pod blok³, wjechać wysięgnikiem i wybić okno* (pod+З.в.) (źródło: NKJP: (EWA): Ważna minuta, Gazeta Wrocławska, 2003-10-30). У польському варіанті – еквівалентному до українського, є прийменник **pod**, який теж вживається на позначення руху, а більш конкретно напрямок як зменшення руху, задля проведення рятувальної операції.

Протилежним, контрастуючим значенням до поширення руху/напрямкує віддалення від чогось або рух у зворотньому напрямку, таке найбільш типове виділення характерне для прийменника **від/od** для обох слов'янських мов. Прийменник **від** в українській мові, в одному із своїх можливих значень, вживається при вказівці на предмет, котрий призначений для захисту від чого-небудь. У представленому нами прикладі **від** вказує на віддалення від небезпеки чи загрози, що не відповідає культурі народу і вважається за неприйнятну дію, наприклад: *Розумієш сину, ховатися від ворогів – це не по-нашому* (від+Р.в.) – *Rozumiesz synu, ukrywanie się przed wrogami nie jest w naszym stylu* (przed+ О.в.).

Більшість прийменників, що входять до розряду часових (темпоральних) – є формальноспорідненими з просторовими, приміром: **від/od**, **до/do**, **коло/koło**, **з/z**, **за/zata** інші. До неспіввідносних із просторовими зараховуємо, наприклад такі: **у міру/wmiarę**, **w stopniu**, **нід час/podczas** та інші. Подані темпоральні прийменники знаходять відображення у двох основних різновидах обставин часу, котрі мають значення: а)

³Podjechać poddomNSJP – Інтернет ресурс [https://wsjp.pl/haslo/podglad/32299/podjehac/3933170/pod-dom] (дата доступу: 09.09.2024).

темпоральної локалізації дії або стану щодо якого-небудь іншого часового орієнтира; б) темпорально-кількісної характеристики дії або стану. Співвіднесімо два еквівалентні речення зі значенням часової локалізації дії: *Допис про оголошення студентів на програми академічної мобільності я напишу на цьому тижні* (на+М.в) – *W tym tygodniu napiszę post o ogłoszeniu naboru studentów do programów mobilności akademickiej* (w+М.в). На представленому прикладі вдалося з'ясувати, що прийменнику **на**, котрий входить до розряду часових і вказує конкретний термін виконання дії, може відповідати польський прийменник **w**[20, с.414].

Прийменниково-відмінкові моделі, набуваючи адвербіальних функцій, виступають у структурі речень засобами вираження обставин: мети, умови та інші. В українській мові виділяємо прийменниково-іменникові форми з цільовим значенням, що складають логічні прийменники, котрі за своєю семантичною ознакою контрастують за принципом контактності-дистантності. Окрім цього, ці поняття модифікуються в них в ознаку одночасності-різночасності, й форми непрямих відмінків іменників, зокрема котрі змінюють ознакою семантику із первинними власне-прийменниками:

1. **Родовий відмінок**, що вживається після прийменників: **для, заради, ради** (найбільш продуктивні сполуки); **до** (менш продуктивні);
2. **Знахідний відмінок**, що вживається після прийменників: **на, по** (продуктивні сполуки); **під, про** (менш відтворювані у сучасній українській мові).

Український лінгвіст І. Вихованець поділяє прийменники на дві підгрупи:

1. Значення мети відтінку присвяти, пожертви: **задля, ради, заради;**
2. Відношення власне мети: **для, на, з метою, на предмет, під, по, за.**

Розгляньмо ужиття української прийменникової моделі **прийменник за+орудний відмінок**. Таке поєднання має об'єктно-цільове значення; стрижневе слово виконує дієслово, що позначає місце та час, залежне позначає конкретний предмет, наприклад: *Напередодні Різдва магазини*

переповнені, тож можна провести і навіть цілі дві години в черзі **за** білим хлібом(за+О.в)–*Przed Świętami Bożego Narodzenia sklepy są przepelnione, więc można spędzić nawet dwie godziny w kolejce **po** biały chleb*⁴ (po+З.в).

До прийменникових моделей, що виражають відношення мети також можна віднести еквівалентне поєднання **прийменника по+ знахідного відмінка**. Семантика цієї прийменникової конструкції вказує на мету виконання дії, признання чого-небудь. Таке поєднання має об'єктно-цільове значення; стрижнєве слово виконує дієслово руху, залежне означає назви конкретних предметів.*На вихідних планую піти з друзями в ліс **по** гриби* (по+З.в)– *Wtenweekendplanuję wybrać się zprzyjaciółmidolasunagrzyby* (na+Зн.в)[9, с.53–58; 1, с.225].

Прийменники умови до цієї групи відносять прийменники, які вказують на умову: *у (в), з, без, при, у випадку, у разі, за умови, при умові*) вказує відповідно до чого, за якої умови відбувається дія у нашому випадку за умови наявності рецепту. Порівняймо реалізацію прийменниково-відмінкової структури в обох мовах. Наприклад: *Сильнодіючі ліки можна купити в аптеці **за** рецептом* (за+ О.в) – *Silne leki można kupić w aptece **na**receptę* (na+З.в).

Таким чином, прийменникова система в польській та в українській мовах виражає однакові синтаксичні функції, пов'язані з вираженням просторових, часових та інших граматичних відношень, котрі дозволяють визначати різноманітні відтінки значення. При зіставленні прийменникових конструкцій обох мов вбачаємо відмінності їхньої реалізації, котра зумовлена закономірностями кожної мови та їхніми відмінковими вимоганнями, семантикою прийменників та інтенцією, яку вкладають носії мови при оформленні прийменникових конструкцій, наприклад: *Скласти речі у валізу* –*Włożyć swoje rzeczy do walizki* (у –do); *Їхати на море* –*Jechać nad morze* (на – nad).

⁴Maciej Malinowski Stać po chleb (nie: za chlebem)-інтернет-джерело [<https://obcyjezykpolski.pl/stac-po-chleb-nie-za-chlebem/>] (дата доступу: 20.09.2024).

1.2. Повна розбіжність українських прийменникових конструкцій та їх польських відповідників

Як можна помітити, відбиття мовної специфіки, характерної для української та польської мов, також виявляється у дієслівному типі керування. Досліджуючи українські та польські дієслівні конструкції за допомогою зіставного аналізу, передусім, стикаємось з такими основними проблемами:

1) котрий відмінок обрати?

2) залежне слово, що ужите у певному відмінку повинно вживається із прийменником чи без нього? На ці запитання ми намагатимемося знайти відповідь у ході нашого дослідження. Для проведення зіставно-типологічного аналізу, доцільно, на нашу думку, наводити конкретні приклади, у яких український прийменник протиставлятиметься польському.

Детального аналізу потребує спосіб реалізації прийменників **у**, **в** та **и**, **w** в обох слов'янських мовах. В українській мові вищезгадані прийменники можуть взаємозмінюватися в реченні, тому носії української мови, керуючись принципами милозвучності, підбирають «потрібний» прийменник. Графічно українські прийменники відповідають польським, однак, не завжди український прийменник «в» відповідає польському «w», та сама ситуація відбувається із прийменниками: «у» та «и». Відповідно до загальнопольської мовної норми прийменник **w** вимагає вживання **місцевого відмінка**, сполучення польського прийменника **из** **родовим відмінком** можливе, проте обмежене. Порівняймо обидві структури: *перебувати у/в братовій кімнаті* (у/в+М.в) / *przebywać w pokoju brata* (w+М.в) і *перебувати в/у друга* (у/в+Р.в.) / *przebywać u przyjaciela* (u+Р.в.). Прийменники **у/в** вживаються в конструкціях з родовим та місцевим відмінками й на значення не впливають [25, с.645].

1.Українські прийменникові конструкції,що вживаються вродовому відмінку та їхні польські відповідники:

1.1 Протиставлення польському **знахідному відповіднику**у нищенаведених прийменникових конструкціях:

брати (до чого?) увагу/brać (podco?) uwagę, наприклад: Візьму твої слова до уваги –*Wezmę twoje słowa pod uwagę*[37, с.17].

страждати (від чого?) болю /cierpieć (naso?) ból, у значенні знемагати від страшної болі, наприклад: Вона страждає від головного болю вже кілька днів –*Od kilku dni cierpi na bóle głowy*.

1.2. Протиставлення польському **орудному відповіднику** у нищенаведених прийменникових конструкція:

втікати (від чого?) відповідальності/ uciekać (przedczym?)odpowiedzialnością, наприклад: Тобі не вдасться втекти від відповідальності –*Nieudaciucieprzedodpowiedzialnością*.

замикатися (від чого?)усіх/zamykać się (przedczym?) wszystkimi, наприклад: Перенасичилась...з мене досить, тепер я хочу залишитись сама, хочу зачинитися від усіх, від усього світу –*Mamjuż dość, chcę zostać sama, chcę zamknąć się przedwszystkimi, przedcałym światem*.

мати дітей (від кого?) нього / mieć dzieci (zким?) nim, наприклад: Я знаю точно, що вона має від нього двох дітей, вони вже навіть ходять до школи –*Wiem na pewno, że ma z nim dwójkę dzieci, które nawet chodzą do szkoły*.

1.3.Протиставлення польському **місцевому відповіднику** у нищенаведених прийменникових конструкція:

закохатися (в кого?) тебе/zakochać się (wким?) tobie, наприклад:Як можу закохатися в тебе знову? –*Jak mogę znów się w tobie zakochać?*

викликати (в кого?) них/wywoływać (wким?) nich, приміром:Ця зворушлива н'єса викликала в них щирі емоції –*Tawzruszającasztukawywołaławnichszczereemocje*.

очікувати (від кого?) нього/spodziewać się (pokim?) nim, наприклад: *Відверто кажучи я очікувала від нього розуміння– Szczerze mówiąc, spodziewałem się, po nim zrozumienia.*

2.Українські прийменникові конструкції, що вживаються взнахідному відмінку та їхні польські відповідники:

2.1.Протиставлення **польському родовому** відповіднику у нищенаведених прийменникових конструкціях:

потрапити (у що?) полон / trafić (do czego?) niewoli, наприклад: *Під час пекельного бою, солдат потрапив у полон – Podczas piekielnej bitwy, żołnierztrafił doniewoli.*

жити (на що?) зарплату /żyć(zczego?) pensji, наприклад: *Жити тільки на одну зарплату –Żyć tylko z jednej pensji.*

стукати (у що?) вікно / pukać (doczego?) okna, наприклад: *Я розповідаласвоїй сестрі, як Миколай тихенько стукав у моє вікно, а як тільки я встала, щоб впустити його, він кудись зникав, натомість біля моєї подушки з'являлися подарунки–Opowiadałamojejsiostrze, jak św. Mikołaj cicho pukał do mojego okna, ale jaktylko wstawiałam, aby go wpuścić, nagle znikał, natomiast prezenty pojawiały się przy mojej poduszce.*

2.2. Протиставлення **польському орудному** відповіднику у нищенаведених прийменникових конструкціях:

Піклуватися(про кого?) молодшу сестру/opiekować się (kim?), наприклад: *Я хотіла стати нянею, бо змалку пілкувалася про свою молодшу сестру – Chciałamzostać nianią, ponieważ oddzieckaopiekowałamsię moją młodszą siostrą[37, с.200].*

попереджати (про що?) небезпеку/ostrzegać (przed?) niebezpieczeństwemнаприклад: *Він попереджував мене про небезпеку, але я не звертала на це увагу, а даремно.... – Ostrzegał mnie przed niebezpieczeństwem, ale jakoś nie zwracałam na to uwagi ina próżno.*

заступатися (за кого?) доньку /wstawiać się (zakim?) córką,
наприклад: *Якою б не була ситуація, справжня мати заступиться за свою доньку, вона завжди буде на її боці* – *Bez względu na sytuację, prawdziwamatkawstawisię za córką, ona zawsze będzie po jej stronie.*

2.3. Протиставлення **польському місцевому** відповіднику у нищенаведених прийменникових конструкціях:

покладатися (на кого?) хлопця / polegać (nakim?)chłopaku, наприклад: *Вона завжди могла покластися на свого хлопця, він завжди підтримував її у важкі моменти* – *Zawsze mogła polegać na swoim chłopaku, ponieważ zawsze wspierał ją w trudnych chwilach.*

справляти враження (на кого?) читачів/wywierać wrażenie (nakim?)czytelnikach, наприклад: *Книжка Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» справила велике враження на читачів* – *Książka Oksany Zabuzko «Muzeum porzuconych sekretów» wywarła na czytelnikach ogromne wrażenie.*

опиратися (на що?) факти/ opierać się (naczym?)faktach, наприклад: *Дослідник опирався на факти, які були доведені його попередниками* – *Badacz oparł się na faktach udowodnionych przez swoich poprzedników.*

3.Українські прийменникові конструкції , що вживаються ворудному відмінку та їхні польські відповідники:

3.1.Протиставлення польському **уродовому** відповіднику у нищенаведеній прийменниковій конструкції:

сумувати (за чим?)Батьківщиною/tęsknić (doczego?)Ojczyzny, наприклад: *На чужині завжди сумую за рідною серцю Батьківщиною* – *Na obczyźnie zawsze tęsknię do mojej sercu Ojczyzny.*

3.2.Протиставлення польському **місцевому** відповіднику у нищенаведених прийменникових конструкціях:

впізнавати (за чим?) голосом/rozpawać (roszym?), наприклад: *Уяви, сьогодні зранку, в переповненому людьми автобусі, собі мій давній знайомий*

почув, що я привіталася до водія і впізнав мене за моїм голосом— Wyobraż sobie, że dziś rano, w zatłoczonym autobusie, mój stary znajomy usłyszał, jak witam się z kierowcą i rozpoznał mnie po głosie.

експериментувати (над ким?) людьми/ eksperymentować (nakim?)ludziach: У минулому деякі суперечливі медичні дослідження включали експерименти над людьми без їхньої згоди, що викликало обурення громадськості та протести (над+О.в.)—W przeszłości niektóre kontrowersyjne badania medyczne polegały na eksperymentowaniu na ludziach bez ich zgody, co wywołało oburzenie i protesty społeczne (na+М.в.)[37,с.79].

мокнути (під чим?) проливним дощем/ moknąć (w czym?) w strugachdeszczu⁵, наприклад: Ми були змушені мокнути під проливним дощем, чекаючи на таксі, яке так і не приїхало —Byliśmy zmuszeni moknąć w strugach deszczu, czekając na taksówkę, która jednak nie przyjechała.

4.Українські прийменникові конструкції, що вживаються вміщевому відмінку та їхні польські відповідники:

4.1.Протиставлення **польському родовому**відповіднику у нищенаведених прийменникових конструкціях:

ворожити (на чому?) картах/wróżyc z kart,наприклад:Та циганка вміла добре ворожити на картах – Ta cyganka dobrze wróżyła z kart.

розчаруватися (в кому?) політиці /rozczarować się (dokogo?)polityki,наприклад:Якщо припустити, що уряди Великої Британії та Франції розчарувалися в політиці Бека, то значення цього для потенціалу Польщі в цілому все одно видається невеликим –Jeżeli przyjąć, że rządy Wielkiej Brytanii i Francji rozczarowały się do polityki Becka, to i tak znaczenie tego dla możliwości Polski wydaje się w sumie niewielkie (NKJP: WaldemarMichowicz: Historiadypłomacjipolskiej, 1995).

зізнатися (в чому?)/przyznać się (doczego?),наприклад: Я настільки звикла до нього і так міцно його покохала... Швидше за все прийшов час, щоб

⁵Moknąć w zlewie- NSJP Інтернет-ресурс-[<https://wsjp.pl/haslo/podglad/77659/moknac/5195206/w-zlewie>].

зійнатися йому в своїх почуттях –*Tak bardzo się do niego przyzwyczailam i tak mocno się wnimrozkochałam.. Nadszedł czas, by przyznać mu się do moich uczuć.*

4.2. Протиставлення **польському знахідному**відповіднику у нищенаведених прийменникових конструкціях:

говорити (по чому?) телефони/rozmawiać (przezco?) telefon,
наприклад: *He відволікай мене, я говорю по телефоні зі своїм керівником – Nie rozpraszaj mnie, rozmawiam przez telefon z szefem .*

наполягати (на чому?) розмові/ nalegać (naco?)rozmowę, наприклад:
Вона налягала на розмові з сином–Matka nalegała na rozmowę z synem.

підозрювати (в чому?)крадіжці/podejrzewać (oco?)kradzież,
наприклад:*Поліцейський підозрює мою сусідку в крадіжці –Policjant podejrzewa moją sąsiadkę o kradzież.*

4.3.Протиставлення **польському орудному**відповіднику у нищенаведених прийменникових конструкціях:

відпочивати (на чому?) озері/ wypoczywać(nadczym?) jeziorem,
наприклад:*Вони люблять відпочивати на озері, насолоджуючись тишею та красою природи – Onilubią wypoczywać się nad jeziorem, ciesząc się spokojem i pięknem natury.*

У представленій частині дослідження, ми навели приклади українських та польських еквівалентних прийменникових моделей, що різняться в обох мовах прийменниками та відмінковими формами.Ще одним надзвичайно важливим аспектом пов'язаним із вивченням дієслова є його семантичне ядро.При застосуванні синхронно-порівняльного аналізу необхідно всебічно дослідити дієслово та визначити усі можливі його значення, тому що незначний семантичний відтінок може зумовити зміну одного відмінка на інший.

Розглянемо багатозначне дієслово «**стежити**», найпоширенішими його значеннями є: 1) уважно слідкувати за чимось, 2) із зацікавленням спостерігати за зміною, розвитком кого-небудь. При будь-якому із цих значень в українській мові представлене дієслово поєднується із

прийменником **за** та вимагає вживання залежного іменника в **орудному відмінку**. У той час як значеннєвий польський відповідник «*śledzić*», що теж є полісемантичним, функціонує в безприйменникових конструкціях із залежним словом у **родовому відмінку**, наприклад: *Від початку війни, щоденно стежу за усіма новинами* (за+О.в) – *Od początku wojny codziennie śledzę wszystkie informacje* (Р.в). *Я не знала, що ти стежиш за блогом цієї дівчини в Інстаграмі* (за+О.в) – *Niewiedziałam, że śledzisz bloga tej dziewczyny na Instagramie* (Р.в). У даному випадку незначна семантична зміна, не спричинила зміну відмінкової форми; в результаті чого в обох мовах відмінки залишилися незмінними.

Проаналізуємо полісемантичне в обох мовах дієслово «**відповідати**» зі значеннями: 1) давати комусь відповідь на запитання; 2) реагувати на чийсь дії; 3) відповідати чомусь (бути гідним чогось); 4) нести відповідальність; 5) у школі, звітувати, відповідати вчителю домашнє завдання, у нижче представлених прикладах: *Відповідати питанням на питання* (на+З.в) – *Odpowiadać pytaniom na pytania* (на+З.в). *Ти чудово відповіла на всі запитання екзаменаторів* (на+З.в) – *Doskonale odpowiedziałaś na wszystkie pytania egzaminatorów* (на+З.в). *Ця манера висловлювання думок повністю відповідає його характеру* (Д.в) – *Ten sposób wyrażania myśli w pełni odpowiada go charakterowi* (безприйменникова конструкція із давальним відмінком). *Менеджер з контекстної реклами відповідає за всі етапи маркетингової кампанії* (за+З.в). *Menedżer ds. reklamy odpowiada za wszystkie etapy kampanii marketingowej* (за+З.в). Зіставляючи приклади, віднаходимо однакову реалізацію дієслівних конструкцій із головним словом «**відповідати**» в обох мовах.

Проводячи міжмовні паралелі, необхідно зважати на всі можливі версії поєднання дієслова із прийменниками, при доборі відмінків потрібно опиратися на значення, що містить конкретно в цьому контексті предикатив. Проаналізуймо дієслово «**голосувати**», що в українській мові поєднується із прийменником **за** у значенні віддавати голос за кого-, що-небудь,

безуточнення чи зазначення чи хтось голосує за чи проти пропозиції. Польський еквівалент українського дієслова голосувати – **głosować** поєднується із прийменником **na** (З.в), наприклад: *Głosуючи za kandydatów u prezydenta, wyborcy wraховують їхню політичну програму та doświadczenie (за+Р.в)–Głosując na kandydatów na prezydenta, wyborcy biorą pod uwagę ich program polityczny oraz doświadczenie (na+Р.в).* Зіставивши подані моделі, вбачаємо в них повну розбіжність виражену у різних відмінкових формах та прийменниках, окрім цього польське дієслово **głosować** також може поєднуватися й з іншими прийменниками, скажімо **głosować zaczynam**, наприклад: *Głosuję za wprowadzeniem zmian do tego projektu (za+О.в) – Голосую за внесення змін до цього проекту (за+З.в) Głosować nad czym: Moja mama głosuje nad propozycją zmiany regulaminu (nad+О.в) – Моя мама голосує за пропозицію змінити регламент (за+З.в).*

Отже, вбачаємо, що кореляція польського дієслова «**głosować**» є більш різноманітною у порівнянні з українським дієсловом, оскільки воно поєднується з різними прийменниками, а ті в свою чергу дозволяють точніше та детальніше виразити різні аспекти голосування в залежності від контексту. Дієслово «**głosować**» у польській мові може поєднуватися з прийменниками «**na**» (*głosować nawójtą*), «**za**» (найменш поширена за частотністю уживання прийменникова конструкція) (*głosować za zmianami w strategii zrównoważonego rozwoju*), «**nad**» (*Deputowani miejscy będą głosować nad budżetem miasta*). Така гнучкість у використанні прийменників дає можливість більш тонко відобразити значення дії, що виконується. Натомість в українській мові дієслово «**голосувати**» поєднується лише з одним прийменником – «**за**», і не може граматично відобразити настільки різні варіації голосування, як скажімо у польській мові. [19, с.117 – Т. 2; 29, с. 256].

На основі проведеного дослідження прийменникових конструкцій в польській та українській мовах в оформленні дієслівного типу керування виділяємо повну розбіжність, що спричинена особливостями граматичної системи двох слов'янських мов. Певна категорія дієслів – перехідні дієслова,

вимагають ужиття визначеної відмінкової категорії, з котрою поєднується конкретний прийменник. Аналізуючи тотожні в обох мовах дієслівні конструкції вбачаємо різне синтаксичне оформлення в обох мовах, спричинене відмінними граматичними нормами: **звинувачувати (в чому?) вбивстві / obwiniać (оcho?) morderstwo**, наприклад: *Вона звинувачує його у вбивстві, стверджуючи, що він був присутній на місці злочину (в + М.В) – Ona obwinia go o morderstwo, twierdząc, że był obecny na miejscu zbrodni (о + З.В).*

1.3. Часткова розбіжність українських прийменникових конструкцій та їх польських відповідників

Аналізуючи семантико-синтаксичні відносини дієслівного зв'язку керування польської та української мов у їхній структурі, окрім повної розбіжності, виділяємо також часткову. Однією із причин такого явища є різні прийменники, що вимагають однакових для обох мов відмінків. Візьмімо до уваги український прийменник «о» та польський прийменник «o». В українській мові прийменник **о** вживається тільки на позначення часу, або в наступних часових сполученнях слів, наприклад: *Можеш телефонувати мені пізно ввечері, близько 00:30, маю багато роботи, тож ще не спатиму о такій порі* – *Możesz zadzwonić do mnie późnym wieczorem, około 00:30, mam dużo pracy, dlatego o tej porze jeszcze niebędę spać*. Вивчаючи прийменникові структури польської мови знаходимо часте ужиття польського прийменника **o**, котрийокрім часових позначень, стосується чийхось знань, думок, переконання, у цьому випадку українським відповідником є прийменник «про», який поєднується зі **знахідним відмінком**, напр.: *Люблю роздумувати про життя – Lubię myśleć o życiu*[25,с.647].

Стосуючи зіставно-типологічний метод дослідження, виділяємо часткові розбіжності прийменникових конструкцій, що є еквівалентними в обох мовах:

Реалізація родового відмінка в прийменникових конструкціях української та польської мов, що співпадає в обох мовах:

(від– z)

прокидатися (від чого?) сну / budzić się (z czego?) zesnu,
наприклад: *Прокидаюся від страшного сну, серце б'ється швидше, і ще кілька хвилин не можу зрозуміти, де я, поки не розумію, що це був лише кошмар– Budzę się ze strasznego snu, moje serce bije szybciej i przez kilka minut nie mogę się zorientować, gdzie jestem, aż zdaję sobie sprawę, że to był tylko koszmar.*

відмовлятися (від чого?) їжі/rezygnować (z czego?) jedzenia, наприклад: *Дякую за турботу, але я відмовлюся від їжі, бо я не голодна–Dziękuję zatroskę, ale zrezygnuję z jedzenia, bo nie jestem głodna.*

одужати (від чого?) грипу /wyleczyć się (z czego?) grypy, наприклад: *Мені вдалося одужати від грипу після кількох днів відпочинку та регулярного прийому ліків –Udało mi się wyleczyć z grypy po kilku dniach odpoczynku i regularnego przyjmowania leków.*

(від –od)

боліти (від чого?) роботи/ boleć (od czego?) pracy, наприклад: *Мене почала страшно боліти голова від тривалого часу роботи за ноутбуком –Zaczęła mnie strasznie boleć głowa od długiej pracy przy laptopie.*

(в/у – od)

позичити (у кого?) сестри/pożyczyć (od kogo?) siostry, наприклад: *На вечірку, позичила у сестри її сукню –Pożyczyłam sukienkę od siostry na imprezę.*

винаймати (в кого?) орендодавця/wynajmować (od kogo?) właściciela, наприклад: *Я винаймаю квартиру в орендодавця, який живе за кордоном– Wynajmuję mieszkanie od właściciela, który mieszka za granicą.*

купувати (в кого?) людей /kupować (od kogo?) ludzi, наприклад: *Купую яблука не в магазині, а у старших людей –Nie kupuję jabłek w sklepie, tylko od starszych ludzi.*

Реалізація знахідного відмінка, у прийменникових конструкціях української та польської мов, що покривається в обох мовах:

(про – о)

запитувати (про що?) плани/zapytywać (оcho?) plany, у значенні звертатися до когось з питанням про кого-, що-небудь; питати, наприклад: *Доню, запитай його про плани на майбутнє /Córko, zapytaj go o plany na przyszłość.*

піклувати (про кого?) брата/dbać (окого?) brata, наприклад: *Після того як батьки поїхали за кордон, він почав піклуватися про свого молодшого брата –Po tym, jak jego rodzice wyjechali za granicę, zaczął dbać o swojego młodszego brata.*

просити (про що?) допомогу/prosić (оcho?) pomoc, наприклад: *Я просила про допомогу з проектом свого колегу по роботі – Prosiłam o pomoc z projektem kolegi z pracy.*

(за – о)

непокоїтися (за кого?) брата/niepokoić się (окого?) brata, наприклад: *Мама сильно непокоїться за брата, він уже цілий тиждень не виходить на зв'язок –Mojamamamocno martwić się o mojego brata, z którym nie ma kontaktu od tygodnia.*

молитися (за що?) перемогу/modlić się (оcho?) zwycięstwo, наприклад: *Українці невтомно моляться за перемогу –Ukraińcy nieustannie modlą się o zwycięstwo.*

боротися (за що?) свободу /walczyć (оcho?) wolność, наприклад: *Українці борються за свободу та незалежність –Ukraińcy walczą o wolność i niepodległość.*

(за – на)

голосувати (за кого?) президента/głosować (na kogo?) prezydenta, наприклад: *Кожен громадянин своєї держави повинен голосувати за президента своєї країни –це його обов'язок – Każdy obywatel swojego kraju powinien głosować na prezydenta swego państwa, to jest go obowiązek. .*

(в/у – на)

купувати (у що?) кредит /kupować (naco?)kredyt, наприклад: *Вона купила ноутбук у кредит—Kupiła laptopa na kredyt.*

Реалізація орудного відмінка в прийменникових конструкціях української та польської мов, що співпадає в обох мовах:

(над – z)

мордуватися (над чим?)/mordować się (zczym?) у значенні зазнавати труднощів; робити що-небудь з великим зусиллям, без належного успіху; мучитися: *Він увесь день мордується над цією задачею, хоча відповідь була зовсім простою —Cały dzień mordować się z tym ćwiczeniem, choć odpowiedź była dość jasna*[19, с.801–Т. 4.; 37, с.152].

Реалізація місцевого відмінка у прийменникових конструкціях української та польської мов, що співпадає в обох мовах:

(на – w)

спеціалізуватися (на чому?) розробці/specjalizować się (wczym?)tworzeniu, наприклад: *Ця компанія спеціалізується на розробці програмного забезпечення для персональних даних студентів—To przedsiębiorstwo specjalizuje się w tworzeniu oprogramowania dla danych osobowych studentów*[37, с.259].

(за – o)

хвилюватися (за що?) здоров'я/martwić się (oco?) zdrowie, наприклад: *Після обстеження в клініці моя подруга отримала невтішні результати аналізів, тому почала хвилюватися за своє здоров'я та шукати способи, щоб покращити його стан — Po badaniu w klinice moja przyjaciółka otrzymała negatywne wyniki testów, dlatego zaczęła martwić się o swoje zdrowie i szukać sposobów na poprawę swojej kondycji.*

(в – o)

переконатися (у чому?) фактах/ przekonywać się (oczym?) ostaniefaktycznym, наприклад: *Після ретельного дослідження, я переконалася у фактах — Po dokładnych badaniach byłam przekonana o stanie faktycznym.*

Досліджуючи семантико-синтаксичні відносини дієслівного керування в польській та українській мовах, крім повної розбіжності, можна також виділити часткову, при якій дієслова оформлюють синтаксичний зв'язок у поєднанні із неоднаковими для обох мов прийменниками, що вимагають однакових відмінкових форм в обох мовах, наприклад: *зануритися (в що?) музику / zagłębiać się (w czym?) muzyce*, *Вона почала заглиблюватися в класичну музику, відкриваючи для себе нових композиторів і твори (в + З.в) – Zaczęła zagłębiać się w muzyce klasycznej, odkrywając nowych kompozytorów i utwory (w + М.в).*

1.4. Українські прийменникові конструкції та їх польські безприйменникові відповідники

Синтаксичний зв'язок керування, що у польському мовознавстві відомий як «rekcja» або «rząd» – це властивість дієслова або іншої частини мови наприклад прикметника, іменника чи прийменника вимагати від іменника чи його еквівалента конкретної категорії відмінка [15, с.209]. Польський дослідник М. Бобран описує зв'язок керування як значеннєву властивість, яка дозволяє дієслову «відкривати місце» для певної форми підрядного компонента, що відповідає функціям граматичних відмінків. Водночас підрядний елемент, котрий зазнає флексійних змін, в синтаксичній схемі не спричиняє змін на форму дієслова, як головного елемента граматичної конструкції.

Польські дослідники І. Беллерт та З. Салоні досліджували семантико-синтаксичний зв'язок дієслова. Їхня спільна праця присвячена методу семантичного опису дієслів, у якій дослідники розглядали мінімальне граматично-оформлене речення, із залежними від дієслова синтаксичними елементами. Автори концепції вводять поняття селективних обмежень, під якими розуміють множину допустимих значень для кожного конкретного предиката. Мінімальні речення та селективні обмеження дозволяють чітко

виокремити конкретне значення дієслова з усіх можливих варіантів його інтерпретації[36, с.197].

Перейдемо до детального зіставлення українських прийменникових конструкцій та їхніх польських безприйменникових відповідників, з урахуванням мовних особливостей та структурних відмінностей обох мов:

Конструкції ужиті в родовому відмінку

відмовлятися (від чого?) участі/odmawiać (czego?) udziału, у значенні не погоджуватися брати участі, наприклад: *Вона відмовляється від участі в проєкті, оскільки не має достатньо часу для його виконання* (від+Р.в) – *Ona odmawia udziału w projekcie, ponieważ nie ma wystarczająco dużo czasu, aby go ukończyć* (Р.в) [19, с.608 – Т1].

Чіплятися/придираватися (до кого?) підлеглих/ czepiać się (kogo?) podwładnych, наприклад: *Сьогодні я стала свідком того, як начальниця мого колеги кричала на нього, вона була в такому дивному настрої, чіплялася до своїх підлеглих без жодної причини* – *Dzisiaj byłam świadkiem jak szefowa mojego kolegi krzyczała na niego, ona była w takim dziwnym nastroju, czepiała się swoich podwładnych bez powodu*.

доторкатися (до чого?) стола/ dotykać się (czego?) stoła, наприклад: *Коли тобі стає дуже важко контролювати власних емоцій, доторкнись до стола, твердий предмет стане твоєю «опорою»* – *Kiedy jest ci bardzo trudno kontrolować własne emocje, dotknij stołu, twardego przedmiot stanie się twoim «wsparciem»*.

Конструкції ужиті в знахідному відмінку

оголошувати (про що?) початок/ ogłosić (co?) początek, наприклад: *Бедучі оголосили про початок концерту* (про+ З.в) – *Prowadzący ogłosili początek koncertu* (З.в.) [37, с.177].

помститися (за кого?) брата/ pomścić (kogo?) brata, наприклад: *Його брата вбили, тож Якуб обіцяв помститися за брата* – *Jego brat został zabity, więc Jakub obiecał pomścić brata*.

вказувати (на що?) недоліки/ wytykać (co?) błędy, наприклад: *Вона любить вказувати на недоліки у їхній роботі –Lubi wytykać błędy w ich pracy.*

нити (за що?) здоров'я/ріс (co?) zdrowie, наприклад: *Всі н'ють за здоров'я жінок, старший лейтенант Ковалик теж, і він почувається все краще і краще – Wszyscy piją zdrowie rań, podporucznik Kowalik także czuje się coraz lepiej*(NKJP: Leon Pawlik: Ankara, 1998).

Українські прийменникові конструкції з родовим відмінком протиставляються польським безприйменниковим відповідникам з іншими відмінковими формами.

Родовий відмінок – Давальний відмінок

прислухатися (до чого?) розмови/ przysłuchiwać się (czemu?) rozmowie, наприклад: *Спікер говорив тихо, тому журналіст прислухався до розмови, намагаючись не пропустити жодної деталі (до+Р.В)–Mówca mówił cicho, dlatego dziennikarz przysłuchiwał się tej rozmowie, starając się nie przegapić żadnego szczegółu* (Д.В);

видирати (в кого?) хлопця телефон/ wydziierać (komu?) chłopakowi telefon, наприклад: *Вона справді дуже ревнива дівчина, я не раз бачила як вона видирала в хлопця телефон –To bardzo zazdrosna dziewczyna, nie raz widziałam, jak wyrywała facetowi telefon;*

красти (у кого?) у неї час/ kraść (komu?) jej czas, наприклад: *Поглянь на неї вона успішна, всього досягає, ти не мороч їй голову, не кради у неї час –Spójrz na nią, odnosi sukcesy, osiąga wszystko, nie przeszkadzaj jej, nie kradnij jej czasu;*

забирати (у кого?) людей щастя/ odebrać (komu?) ludziom szczęście, наприклад: *Його несправедливі вчинки забирали у людей щастя, руйнуючи їхні мрії і надії – Jego niesprawiedliwe działania odebrały ludziom szczęście, niszcząc ich marzenia i nadzieje.*

Орудний відмінок – Родовий відмінок

наглядати (за чим?) порядком/ pilnować (czego?) porządku, наприклад: *[...] армія наглядала за порядком на вокзалі – інакше страшно*

подумати, що там могло б статися [...] –[...]wojsko pilnowało porządku na dworcu – inaczej strach pomyśleć, co by się tam działo [...] (NKJP: Jerzy Krzysztoń: Wielbłąd na stepie, 1978).

Окрім вищезазначеного, слід звернути увагу, на ще один різновид керування, який виділяють мовознавці—варіативний. Зазвичай варіативність виявляється в тому, що дієслово, як стрижневий елемент словосполучення може поєднуватися з різними відмінками чи прийменниками, при цьому зберігає основний зміст, або ж можливі альтернативні конструкції, що не порушують граматичної правильності. У контексті дієслівного керування варіативний різновид полягає в тому, що при цілісному збереженні смислового відтінку дієслова можливі ще й інші, факультативні форми, наприклад: *Wysłuchać skargi pacjenta* (Р.в) і *Wysłuchać skargę pacjenta* (З.в). Це твердження дає нам глибше усвідомити, наскільки мова є пластичною. Однак варіативність можлива лише при тих дієсловах, що не мають закріпленого за собою конкретного прийменника чи відмінка [28, с.62].

Отже, українські прийменникові конструкції можуть мати тотожний дієслівний відповідник у польській мові, що не вимагає прийменника. Це явище є результатом різних синтаксичних та семантичних особливостей двох мов. Це створює певні труднощі при перекладі та вивченні обох мов, оскільки вимагає уважного розуміння та застосування відповідних граматичних структур. Наприклад: *відреагувати (на що?) подразники / odreagować (co?) bodźce*, Організм відреагував на подразники різким збільшенням частоти серцевих скорочень (на + З.в) – *Ciało odreagowuje bodźce gwałtownym wzrostem częstości akcji serca* (З.в).

Висновки до I розділу

Значення прийменників в обох мовах: прийменники утворюють прийменниковий тип сполучень, що дозволяє протиставити їх безприйменниковим конструкціям. У цьому контексті прийменник виступає як диференційна ознака, яка визначає поділ словосполучень на дві категорії:

прийменникові та безприйменникові. Вони вживаються після опорних компонентів, виражених такими частинами мови, що можуть викликати залежність наступного компонента від прийменника. Основою класифікації прийменників на семантичні групи є конкретні типи семантико-синтаксичних відношень між компонентами словосполучень, вираженими прийменниками. На основі цих відношень, а також семантики відмінкової форми залежного компонента, формується значення прийменника, мовознавці поділяють їх на просторові, темпоральні (часові), причинові, цільові, умовні, допустові, семантично послаблені[3, с. 264 –265; там само,270].

Значна кількість прийменників містить в собі лексичне значення, це скажімо такі прийменники, що позначають *простір* –над, під, через, повз, навколо, *час* – після, протягом, раніше, *причину* –завдяки, внаслідок. Це значення програмує в словосполученні певний відмінок залежного компонента. З огляду на їхню семантичну наповнюваність, одні прийменники вживаються з одними відмінками, а інші – з іншими. Так формується граматичне значення прийменника, котре є незалежне від значення тих слів, котрі він поєднує [10, с. 79–80].

На основі проведеного дослідження прийменникових конструкцій двох близькоспоріднених мов робимо висновки, що:

1. графічно однакові українські та польські прийменники не завжди є тотожними, тому не можуть взаємозмінюватись, як скажімо прийменники *в* та *у* в українській мові: *Сиджу у кімнаті/ Сиджу в кімнаті* (М.в) і *Siedzę w pokoju* (М.в)/*Jestem u koleżanki* (Р.в);
2. в українській і польській мовах форми давального відмінка не залежать від прийменника, натомість місцевий відмінок вживається лише з прийменниками в обох мовах[12,с.582–583];
3. одним із пояснень відмінностей уживання прийменників в обох мовах з еквівалентними конструкціями є інший сенс, який вкладають мовці обох мов, наприклад: *Мені уже вдалося спакувати свій офіційний одяг у валізу*

(у)позначає місце та рух всередину) –*Udało mi się już spakować mój oficjalny strój do walizki*(**do**позначає місце та рух до цього місця);

4. дієслівна семантика надзвичайно важлива, тому конструкції важливо досліджувати в реченні, бо тільки так ми можемо побачити відмінності їхньої реалізації в обох мовах. Дієслівні контрукції, як і інші прийменникові та безприйменникові моделі, не в змозі відтворити свого значення ізольовано, вони набувають його в контексті речення, де функціонують у межах граматичних і смислових відносин. Тому розгляд конструкцій у контексті речення є необхідним для повного розуміння їхньої семантико-синтаксичної ролі.

РОЗДІЛ II. БЕЗПРИЙМЕННИКОВІ КОНСТРУКЦІЇ

2.1. Українські та польські безприйменникові конструкції, які відрізняються відмінковими формами залежних слів

Дієслівне керування належить до одного із найпоширенішого типів синтаксичного зв'язку, як в українській так і в польській мовах, крім того воно вважається й найскладнішим. Тим не менш, чим повніше й доречніше людина послуговується мовою, чим вищим є рівень володіння мовними ресурсами індивіда, зокрема його здатність доцільно використовувати синтаксичні конструкції, тим швидше й легше вона налагоджує контакти з іншими носіями мови. Спілкування так чи інакше впливає на людину, по-іншому вимовлене слово в реченні уже впливає на співрозмовників, налаштовує їх на певні дії, спосіб мислення. Лінгвістичний аналіз, котрий здійснюється на основі порівняння синтаксичних конструкцій обох мов, є ефективним та універсальним мовознавчим методом дослідження особливостей концептуалізації світу в різних мовах. Окрім того, він є неоціненим в плані поглибленого вивчення рідної мови, оскільки співставляючи її з іноземною, ти пірнаєш у світ мовних закономірностей та принципів своєї мови. Без сумніву, це матиме позитивний відбиток на вивчення другої мови [8 с.30; 4 с.11].

Безприйменникове дієслівне керування реалізовується в сучасній українській мові у словосполученнях із різними відмінками, зокрема із знахідним відмінком та його функціональними еквівалентами. Положення між центральними та периферійними формами відводиться давальному відмінку, котрий позначає адресата дії. Найвіддаленіша позиція серед компонентів керованих дієслів призначається орудному відмінку, що позначає інструмент або засіб дії. Натомість градація відмінкових категорій у польській мові виглядає в дещо інший спосіб. Польська мова оформлює безприйменниковий зв'язок із найчастіше із знахідним та родовим

відмінками, та рідше – орудним. Уживання дієслівних конструкцій, що вимагають після себе знахідного відмінку є найбільш поширеним явищем, тому часто виникають помилки з оформленням словосполучень із прямим додатком, котрі у польській мові поєднується із родовим відмінком, ужиття котрого залежить від лексичного, семантичного, синтаксичного та словотворчого чинників [6, с. 24–28; 7, с. 133–134].

Визначення відмінкової форми іменника чи його еквівалентного відповідника, що залежить від дієслова, здійснюється на основі граматичної норми, яка є сукупністю морфологічних та синтаксичних правил. Ці норми передбачають «наявність системи регламентацій кодифікованого використання усталених правил сполучуваності, диференціювання слів за родами та числами, вияв закономірностей співвідношення між ступеньовими формами та корелювання видових форм» [21, с. 59–60]. Не завжди форма непрямого відмінка може бути зазначена, як єдиноможливий варіант, котрого вимагає керуючий компонент словосполучення. Добір форми може залежити і від ряду інших факторів, враховуючи, що мова є динамічним явищем, тому з розвитком абстрактних понять дієслова, розширивши своє значення, стали виразниками й загальних понять. Перехідні дієслова можуть набувати значення неперехідних наприклад: *шукати ключі/szukać kluczy* – дія чітко спрямовується на об'єкті; *шукати розради/szukać ukojenia/pocieszenia* – представлене словосполучення вжите в переносному значенні, й дієслово не вимагає конкретного об'єкта; *читати текст/ czytać tekst* – дієслово має об'єкт «*текст/tekst*»; *читати швидко/czytać szybko* – дієслово не має об'єкта, натомість характеризує процес. У випадку, коли потреба вказати на певну дію зумовлює вжити дієслово, що має обширне чи абстрактне значення, то важливо назвати об'єкт, який уточнює та обмежує значення цієї дії. Наявність відмінкової форми обумовлюється семантикою дієслова, що разом із таким додатком виявляє своє значення в реченні та є обов'язковим виразником прямого або непрямого об'єкта.

Дієслівне словосполучення для вираження власної семантики може повністю відтворити й розкрити свій зміст за допомогою застосування конкретної відмінкової форми. При неперехідних (слабокерованих) дієсловах постановка іменника чи його еквівалента обумовлена змістом висловлювання в цілому. Ужиття відмінкової форми вказує на різні обставини, що супроводжують цю дію чи стан при цьому іменні конструкції не вносять додаткового значення у семантику дієслова [18, с. 48–49].

Розбіжності простежуємо у досліджуваних мовах із дієсловами, що містять елемент негачії, приміром: *забути/zapomnieć, занедбати/zaniechać, не пам'ятати/niepamiętać, заборонити/zabronić, не взяти/niewziąć, ненавидіти* (у значенні «відчувати ненависть») вимагають в польському реченні родового відмінка, натомість українська граматики голосить про вжиття прямого додатка, вираженого формою знахідного відмінка. Приміром: *Не міг забути її очей* (З.в) – *Nie mogłem zapomnieć jej oczu* (Р.в). *Вона занедбала здоров'я через постійну роботу* (З.в) – *Ona zaniedbała zdrowia z powodu ciągłej pracy* (Р.в). *Я не пам'ятаю його імені* (З.в) – *Nie pamiętam jego imienia* (Р.в). *Вони з чоловіком розлучилися, через це батько забороняє дочці виїзд за кордон* (З.в) – *Ona i jej mąż rozwiedli się, przez co ojciec zabronił córce wyjazdu za granicę* (Р.в). *Твій погляд показує, що ти ненавидиш її, що між вами трапилось* (З.в) – *Co się wydarzyło między wami, twoje oczy pokazują, że jej nienawidzisz* (Р.в). *Я не взяла гаманця із собою* (З.в) – *Nie wzięłam ze sobą portfela* (Р.в) [38, с. 60; 30, с. 136]. У польській мові форми родового відмінка є обов'язковими для вживається у синтаксичних конструкціях із заперечним присудком, наприклад: *Niezakładajcie sukienki* (Р.в) – *Не одягай цю сукню* (З.в) [14, с. 75].

В польській мові функціонує обширна група дієслівних безприйменникових модальностей, що вимагає вживання родового відмінка. Аналізуючи українські дієслівні словосполучення із польськими, ми виявили наступні міжмовні відмінності. З нашої точки зору, доцільно

класифікувати ці дієслова за їх семантичними ознаками в окремі умовні групи, зв'язок між якими буде забезпечений спільною семантикою. Це дозволить продемонструвати їх на конкретних прикладах.

1. Категорія дієслів, що позначають процес навчання або застосування чогось:

uczyć się (czego?) teorii językowej/вивчати (опановувати) (що?) лінгвістичну теорію. Наприклад: *Uczenie się teorii lingwistycznej poprzez praktyczne zastosowanie jest bardziej efektywnym sposobem do nauki języka* (Р.в) – *Вивчати лінгвістичну теорію на практичному застосуванні – це набагато ефективніший спосіб навчання мови* (З.в).

używać (czego?) komputera/використовувати (що?) комп'ютер, наприклад: *Używam komputera podczas przygotowywania się do zajęć interaktywnych ze swoimi uczniami* (Р.в) – *Я використовую комп'ютер при підготовці до інтерактивних занять зі своїми учнями* (З.в).

2. Категорія дієслів, що описують захист (в прямому та переносному значеннях):

strzec (czego?) tajemnicy/зберігати (що?) таємницю, приміром: *Zawsze starał się strzec tajemnicy i nie mówić nikomu o sprawach firmy* (Р.в) – *Він завжди намагався зберігати таємницю і нікому не розповідати про справи компанії* (З.в). ***Bronić (czego?) praw/відстоювати (що?) права,*** наприклад: *Młodzi ludzie aktywnie bronią praw osób niepełnosprawnych* (Р.в) – *Молодь активно відстоює права людей з обмеженими можливостями* (З.в).

3. Категорія дієслів, пов'язана з дослідженням:

dokonać (czego?) odkrycia /зробити (що?) відкриття, у значенні досягти, домогтися чого-небудь завдяки чомусь, за допомогою чогось. Наприклад: *Nasz zespół dokonał odkrycia naukowego w dziedzinie cyberbezpieczeństwa, które może zmienić sposób, w jaki podchodzimy do ochrony danych osobowych w Internecie* (Р.в) – *Наша команда зробила наукове*

відкриття у сфері кібербезпеки, яке може змінити підхід до захисту особистих даних в інтернеті(З.в).

4. Категорія дієслів, що виражають пропозицію:

zgłaszać sugestie(czego?)/ вносити (що?) пропозиції,
наприклад:*Chciałbym przedstawić moje sugestie dotyczące pomocy bezdomnym–*
Хочу внести свої пропозиції,щодо допомоги безпритульним.

5. Категорія дієслів, що виражають поступлення у чомусь (комусь):

ustąpić komuś (czego?) pierwszeństwa/ віддати (уступити) (що?)
першість (комусь). Приміром:*Na skrzyżowaniu należy ustąpić pierwszeństwa*
samochodom poruszającym się z prawej strony (Р.в) – На перехресті потрібно
віддати першість транспорту, що рухається з права(З.в).

6. Категорія дієслів, що позначають контроль, догляд, турботу, опіку:

doglądać (czego?) prasy/pracowników/контролювати (що?) роботу
працівників. Наприклад:*Dogłądał pracy pracowników, aby monitorować*
postępy realizacji projektów(Р.в) –Я контролюю роботу співробітників, щоб
стежити за ходом виконання проєктів (З.в).

pilnować (kogo?)przyjaciela/доглядати (кого?) друга, у значенні
турбуватися, піклуватися про кого-небудь, забезпечувати необхідні умови
комусь [19, с.339 –Т –2].*Pilnuję chorego przyjaciela, ponieważ martwię się aby*
nie zrobił sobie krzywdy (Р.в.) –Доглядаю хворого друга, хвилююсь, тому що
хвилююсь, щоб він завдав собі шкоди (З.в.).

7. Категорія дієслів, що позначають сприйняттякогось, виявлення
інтересу до когось:

śłuchać (kogo?)nauczycielki/слухати (кого?) вчительку, зі значенням
дослуховуватися, намагатися зрозуміти що-небудь або дізнатися про щось,
наприклад: *Wszkolę słucham nauczycielki, aby zrozumieć trudne zagadnienia*
(Р.в) –В школі я слухаю вчительку, щоб зрозуміти складні питання (З.в)[19,
с.382 – Т. 9].

obchodzić (czego?) urodziny/святкувати (що?) день народження,
наприклад: *MojaprzyjaciółkaSofia, nigdynie lubiłaobchodzić swoichurodzin*(Р.в) –
Моя подруга Софія, ніколи не любила святкувати своє день народження(З.в).

8. Категорія дієслів, що описують процес пробування чогось /куштування:

próbować (czego?) nowychkaw/пробувати,дегустувати (що?) нову каву. Наприклад: *Próbuję nowychkawyzsamejBrazylii* (Р.в) – *Дегустую нові кави з самої Бразилії*(З.в).

9. Категорія дієслів, що позначають потребу:

potrzebować(czego?)/потребувати (що?)візу, наприклад: *Potrzebuję wizy,aby wyjechać do Ameryki*(Р.в) – *Мені потрібна візу, щоб поїхати до Америки*(З.в).

10. Категорія дієслів, що позначає партативність:

Група дієслів, таких як **dać,dostać, pożyczyć,dawać, zjeść, wypić, dostarczyć** може поєднуватися як із родовим, так і зі знахідним відмінками, однак це не зумовлено варіативністю категорій відмінків, а значенням, яке ми в нього вкладаємо. До прикладу, дієслово, що позначає якусь частину від цілого об'єкта буде поєднуватися із родовим відмінком, натомість якщо ми говоримо про цілу частину, тоді вживаємо знахідний відмінок. Отож, від того, що ми вкладаємо у нашу інтенції залежитьте, якого відмінка нам слід ужити. У мовному корпусі⁶, у рубриці «синтаксис», польський мовознавець – Мирослав Банько, представляє різницю між частиною та цілісністю у наступний спосіб:

- 1) *Pożyczmi pieniądze*(Р.в) – мовець звертається із проханням про позику частини від загальної суми;
- 2) *Pożyczmi pieniądze* (З.в) – мовець просить позичити йому всю суму коштів.

⁶MirosławBańko, „Pożycz dla niego pieniądze” -інтернет-ресурс: [<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Pozycz-dla-niego-pieniedzy;4180.html>].

У розмовній мові побутує версія пов'язана із дієсловом *pożyczyć*, якщо предикат позначає конкретний предмет та уживається із родовим відмінком то ця ціла конструкція набирає значення – короткотривалості, наприклад *Pożyczyłam książkę od koleżanki z klasy* (позичила в однокласниці книгу та збираюсь її повернути в найближчий термін). Слід наголосити, що у польській мові форма знахідного відмінка вживається виключно із недоконаними дієсловами скажімо: *dawać cukierki, brać ciasteczka* [29, с.252 – 253].

Вище окреслена ознака партативності, теж частково реалізується і в українській мові. У словосполученням дієслово поєднується із родовим відмінком залежного іменника з речовинним значенням: купити молока (тобто лише певну частину його маси), взяти хліба, принести води, придбати риби [4, с.40].

Давальний відмінок у польській та українській мовах є важливою частиною граматичної структури, він вказує на особу чи предмет, на яку переноситься дія дієслова для якої щось існує чи відбувається. Виступає в ролі непрямого додатка при перехідних та неперехідних дієсловах. Функції давального відмінка протиставляються знахідному як відмінку, що вказує на дальший об'єкт, на відміну від знахідного, який позначає ближчий об'єкт. Розбіжність у цій безприйменниковій моделі передусім пов'язана із відмінними способами оформлення зв'язку керування в обох мовах. Якщо в українській мові вживається дієслово, котре вимагає давального відмінка, то в польській мові аналогічна структура (лексичний відповідник) буде вживатися із іншим відмінком разом із прийменником [17, с. 147–148].

Орудний відмінок вживається при дієсловах із значенням конкретної фізичної дії, а також на позначення супроводу, міри, причини та відношення [17, с.216]. Розгляньмо подані приклади дієслова, що в українській мові вживається із орудним відмінком та порівняймо його із польським еквівалентним відповідником – *ryzykować (co?) majątek*. Приміром: *Він готовий був ризикувати своїм*

маєтком, аби тільки викрадачі повернули йому доньку (О.в.)—*Był gotów zaryzykować swój majątek, byle tylko porywacze zwrócili mu córkę* (З.в). Ще одним прикладом може слугувати безприйменникова конструкція ужита із орудним відмінком, котра також протиставляється польському знахідному відмінку —*завдячувати (чим?) бажанням/ zawdzięczać (co?)dążenie*, напр.:*Завдячую мамі своїм постійним бажанням вчитися*(О.в.) — *Zawdzięczamtojesciagledążeniedonaukimamie*(Зн.в).[37,с. 242 там само, с.90]. Місцевий відмінок— один з непрямих відмінків, який використовується на позначення місця та часу. В польській та в українській мові вживається тільки у прийменникових конструкціях[17, с.306].

Таким чином, українські та польські безприйменникові конструкції виявляють розбіжності при оформленні безприйменникового сполучення, тотожні в обох мовах дієслова вимагають різних відмінкових форм залежних слів, що зумовлено специфікою граматичних структур обох мов. Наприклад: *забути (що?) телефон / zapomnieć (czego?) komurki*:*Я забула вдома мобільний телефон і не могла ні з ким зв'язатися цілий день — Zapomniałamkomórkiwdomuiniemogłamsię skontaktować znikimprzezcałydzień.*

2.2. Українські безприйменникові конструкції та їх польські прийменникові відповідники

Безумовно, що польська та українська мови мають багато спільних рис, котрі виявляються на кожному мовному рівні, однак детально досліджуючи синтаксичний рівень обох мов, зокрема, механізм керування, виділяємо певні відмінності. Відповідно до мовних правил, що закріпилися за кожною із мов, зв'язок керування подібний до ієрархічної структури, в котрій головне слово вимагає від залежного відповідної відмінкової форми, як показує дослідження еквіваленті форми в обох мовах не завжди покриваються [27,с.149].

Розгляньмо у нище наведених прикладах втілення дієслова «*дебатувати*» та співвіднесімо його до польського еквівалента «*debatować*» *nadczym*, що іншими словами можна пояснити, як обговорення питань, ведення з приводу приводу дебатів: *Вони дебатували питання зміни політичного курсу країни* (Зн.в.) – *Debatowali nad kwestią zmiany kursu politycznego kraju* (nad+О.в.) [19, с.228 – Т.2.; 37, с.62].

Простежимо як реалізується українське дієслово «*розмовляти*» у значенні володіти, говорити певною мовою у наведених реченнях: *Я здивована, наскільки легко їй вдається розмовляти китайською мовою* (О.в.) – *Jestem zaskoczona, z jaką łatwością mówi po chińsku* (po+М.в.) [19, с.747 – Т.7.]. Слід приточити ще приклад безприйменникової конструкції *перекладати французькою* та її польську прийменникову конструкцію *tłumaczyć na język francuzki*, наприклад: *Перекладице, будь ласка, французькою мовою* – *Proszę przetłumaczyć to na język francuzki* [37, с.150].

Можливий варіант дієслівного словосполучення з однаковою відмінковою формою для обох мов, де в українській мові зв'язок між головним і залежним компонентом реалізується в безприйменниковій моделі, тоді як в польській мові використовується прийменникова конструкція, наприклад: *Дійти (чого?) висновку/dojść do (czego?) wniosku*. Наприклад: *Після ретельного аналізу всіх фактів, ми дійшли висновку, що проєкт потребує додаткового фінансування для реалізації* (Р.в.) – *Po dokładnej analizie wszystkich faktów doszliśmy do wniosku, że projekt wymaga dodatkowego finansowania w celu jego wdrożenia* (do+Р.в.).

Повна розбіжність спостерігається в наступному прикладі дієслівних словосполучень: безприйменникова модель протиставляється – прийменниковій моделі, окрім цього предикативи вимагають ужиття різних відмінкових форм: *задоволений (чим?) покупкою/ zadowolony (z czego?) z zakupu*. Наприклад: *Юрій дуже задоволений покупкою машини* (О.в.) – *Jerzy jest bardzo zadowolony z zakupu samochodu* (z+ Р.в.).

Більш детально зосередимо свою увагу на реалізації давального відмінка в контекстах, який у попередньому підрозділі був представленим у меншій мірі. Це пояснюється тим, що багато дієслівних конструкцій, що вимагають давального відмінка в українській мові, у польській мові уживаються з іншими відмінками, разом із прийменниками. Саме тому, важливо розглянути ці відмінності та з'ясувати, як вони впливають на синтаксичну структуру в обох мовах. Розбіжність у вживанні давального відмінка у еквівалентних дієслівних сполученнях передусім зумовлена відмінними способами оформлення синтаксичного зв'язку в українській та польській мовах. Візьмімо до уваги розгляд конструкції: **програвати (кому?) двоюрідній сестрі/przegrywać z (kim?) kuzynką**, наприклад: *Він часто програє своїй двоюрідній сестрі в шахи* (Д.в) – *On często przegrywa ze swoją kuzynką w szachy* (ze+ О.в). Розбіжність також можемо побачити на наступному прикладі дієслівної конструкції – **адресувати (кому?) тобі / adresować (dokogo?) ciębie**, що вживається у значенні посилати комусь щось; звертати комусь увагу, на мову чи погляд, напр.: *Чи ти звернула на це увагу? Він адресував тобі усі слова* (Д.в) – *Zauwarzyłaś? On wszystkie słowa skierował do ciebie* [19, с.21 –Т.1.].

розглядати (що?) плями / przyglądać się (czemu?) plamom, у

значенні розглядати з метою обстеження, ознайомлення з чимось, виявлення чого-небудь, наприклад: *Лікарі розглядали плями на шкірі пацієнта* – *Lekarze przyglądali się plamom na skórze pacjenta* [34, с.409].

Проаналізуємо реалізацію наступної дієслівної конструкції, котре містить значення бути вдячним комусь: **завдячувати (кому?) успіхом /zawdzięczać komuś (co?):Я завдячую мамі своїм успіхом**(Д.в.) – *Swój sukces zawdzięczam mamie*(З.в). Ще одним прикладом, що відображає міжмовні розбіжності, є конструкція, котра вказує на інтелектуальне авторство, у нашому випадку позначає автора тексту пісні: **належити (кому?) Сергію /należeć (do+kogo?) Sergieja**, напр: *Слова цієї пісні належать Сергію Жадану* (Д.в) – *Tekst piosenki należy do Sergieja Żadana*(do+Р.в).

Прикладом дієслівного керування, що в польській мові вимагає орудного відмінка, а в українській – давального, є еквівалентні за значенням конструкції **–став (кому?) мені за дитину/został (kim?)moimdzieckiem**, наприклад: *«Він мені за дитину рідну став»* (Марко Вовчок) (Д.в) – *Został/stał sięmoimukochanymdzieckiem*(О.в). Розгляньмо ще один приклад, котрий означає завдавати комусь страждання, **мучити:боліти (кому?)/ boleć (nadkim?):Татові боліло втрата сина** (Д.в.) – *Tatabolał nadstratą syna* (nad+О.в.) [37, с.14].

Розгляньмо ще дієслівну конструкцію, що містить інформацію **:поділитися (про що?) вагітність/zwierzyć się (oczym?) ciężu**, наприклад: *Вона вирішила поділитися з найкращою подругою радісною новиною про свою майбутню вагітність –Ona postanowiła zwierzyć się swojej najlepszej przyjaciółce z radosnej nowiny o nadchodzącej ciąży*.

Проаналізуймо наступні дві подані конструкції, у котрих дієслова мають однакову семантику, позначають переривання розмови або дії іншої особи. Відмінності представлені в граматичному оформленні, що зумовлених різними системами відмінювання: **перебивати (кого?) мене /przerywać (komu?) mi**, наприклад:*Не перебивай мене, я маю право на власну думку* (Р.в)– *Nie przerywaj mi, mam prawo do własnego zdania* (Д.в) [37,с.188].

Абсолютно іншу семантику має наступна конструкція: **афішувати (що?) емоції/afiszować się (z czym?) emocjami**, у значенні показувати наяву власні емоції, демонструвати їх іншим, наприклад:*Він не хотів афішувати свої емоції, тому старався залишатися спокійним*(Зн.в) –*Nie chciał afiszować się ze swoimi emocjami, więc starał się zachować spokój*(z+О.в).

В рамках контрастивного аналізу також виявляються відмінності у дієслівних словосполученнях, що стосуються використання прийменників у польській мові та їхніх тотожних безприйменникових українських конструкцій, наприклад: **симпатизувати (кому?) директорові / sympatyzować (z kim?)dyrektorem**,*Він симпатизував директору, бо вони мали*

схожі погляди на розвиток компанії (Д.В) –On sympatyzował z dyrektorem, ponieważ podzieliali podobne poglądy na temat rozwoju firmy(z + O.В).

Висновки до розділу II

У другому розділі було досліджено синтаксичні конструкції безприйменникового типу в українській мові, зіставлено їх із польськими безприйменниковими моделями, котрі різняться від українських – іншими вимогами відмінкових форм. Також здійснено порівняння безприйменникових українських конструкцій із їхніми польськими прийменниковими відповідниками.

У ході аналізу виявлено суттєві відмінності у використанні відмінкових форм без прийменників та їх синтаксичної функції в обох мовах. Беручи до уваги, щородovий та знахідний відмінки поєднуються в дієслівні словосполучення обох мов найчастіше, тож при їхньому аналізі віднаходимо найчисленніші розбіжності в обох мовах (знахідний відмінок в українській мові протиставляється родовому відмінку у польській мові). Протиставляючи ці дві відмінкові категорії, для наочності та структурованості протиставлень, я поділила їх на умовні дієслівні групи. Такий підхід, на мою думку, дозволив виокремити специфіку функціонування граматичних структур в кожній з мов, зрозуміти основні принципи реалізації зв'язку керування в обох мовах. Особливого значення ця класифікація набуває при синхронно-порівняльному методі дослідження близькоспоріднених мов, що сприяє виявленню міжмовних тотожностей та розбіжностей.

Розділ III. ПРОБЛЕМА МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ПОЛЬСЬКИХ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР УКРАЇНЦЯМИ

«Інтерференція— перенесення особливостей однієї мови на іншу, зумовлене різними мовними контактами; у соціолінгвістиці, комунікативістиці — взаємодія мовних систем, мовленнєвих механізмів у різних типах контактів, особливо в умовах двомовності, вплив системи рідної мови на мову, що вивчається, у процесах оволодіння нею» [5, с. 267]. У який спосіб здійснюється мовний трансфер? Мовець, що вивчає іноземну мову у процесі спілкування, вживає елементи рідної мови, котрі впливають на мову, якою він говорить, у такий спосіб відбувається трансфер, котрий зумовлює порушення мовних законів на лінгвістичних рівнях: фонетичному, граматичному, лексичному тощо.

Зважаючи на те, що польська та українська —близькі одна до одної мови, слід розуміти, що явище інтерференції є неминучим, особливо на початкових етапах вивчення іноземної мови.Залежно від того, в який спосіб рідна мова впливає на процес вивчення іншої мови явище інтерференції можна розглядати двояко:

— **як позитивне явище:**інтерференція може бути сприятливою, у випадку, якщо елементи рідної мови допомагають людині краще зрозуміти чи адаптуватися до іноземної мови.Це можна помітити при вивченні схожих мов, де певні структури або слова переносяться з однієї мови в іншу, що з одного боку сприяє пришвидшенню, а від так й полегшенню процесу

навчання, на вивчення мовних структур, котрі частково збігаються із рідною мовою;

– **як негативне явище:** тоді, коли елементи рідної мови, перенесені на іншу мову, призводять до помилок, неправильного вживання слів чи граматичних конструкцій. Якщо людина, яка вивчає іншу мову, використовує структури своєї рідної мови, що не є неї (для іноземної) властивими, це може призвести до мовних помилок, котрі здебільшого виникають несвідомо – шляхом перенесення структури однієї мови на іншу. В окремих випадках, вищезазначена мовна близькість може видаватися «ідентичною» рідній мові, що є значною проблемою, оскільки послаблює внутрішню потребу в глибшому вивченні іноземної мови. Це в свою чергу, призводить до виникнення необґрунтованих мовних порушень. Отож, з іншого боку, мовний трансфер при вивченні типологічно-схожої мови є вкрай негативним явищем, оскільки призводить до помилок. Однак наскільки сильно ці помилки проявлятимуться у мовленні залежить від того, наскільки мовець свідомо використовує елементи мови та розуміє різницю між обома мовами [23, с.176; 31, с.227].

Подібність польської мови до української вбачається на всіх мовних рівнях. Граматична та лексична близькість споріднених мов сприяє інтеркомпрехенсії – можливості використовувати (розуміти та продукувати) іноземну мову, без попереднього цілонаправленого вивчення. Розуміння один одного учасниками акту комунікації стає можливим завдяки використанню мови, яку вони вже знають, зазвичай це рідна мова (але не завжди), її називають «мовою-містком». Інтеркомпрехенсія має особливе значення в контексті вивчення споріднених мов, де схожість граматичних структур і лексики сприяє швидшому засвоєнню та розумінню іноземної мови. Така мовна близькість може стати допомогою для вчителів та викладачів, що навчають студентів польської мови, котрі добре володіють ще однією (рідною, але не обов'язково) слов'янською мовою, це сприяє

швидкій міжособистісній інтеграції учнів, а також допомагає вчителю виправляти помилки, спричинені інтерференцією між мовами [35, с.156].

Для ціленаправленого навчання, вчителів польської мови потрібно розвивати граматичну компетенцію учнів, котра є важливою частиною навчального процесу. Розуміння граматичних правил та умінь застосовувати їх на практиці, часто ототожнюється із якісним знанням мови. Вкрай важливо розуміти, що процес оволодіння мови є результатом тривалого навчання, яке повиненно включати: вправи для автоматизації, для розвитку комунікативних навичок, та граматичні пояснення. При навчанні мови студентів, найважливішим компонентом навчання є розвиток їхнього вміння застосовувати мову в комунікації, котра є важливою функцією мови. Бути частиною польської спільноти, вміти підтримувати розмову з іноземцями, віднаходити себе у даній країні можливе лише за умови бачення світу з під іншого кута. Крізь призму культури, котра включає у собі широкий спектр: літературу, релігію, звичаї, традиції можна відчувати себе приналежним до даної культури, а відтак практично використати отримані навички. Як голосить усна народна творчість, що перемогти труднощі можна розумом, а небезпеку – досвідом. Володіючи інформацією, що криється за словом «інтерференція» можна передбачити ряд помилок, які з високою ймовірністю здійснять студенти на етапах оволодіння мови. Існують різноманітні методи, засоби та прийоми навчання, опираючись на матеріали глотедагогії, а також на власному досвіді можна приготувати ряд завдань на відпрацювання та автоматизації необхідних навичок. Окрім традиційних граматичних вправ також можна використовувати творчий підхід [35, с.156; 32, с. 120 –133; 33, с. 109 –110].

Національна специфіка кожного народу виразно проявляється у його синтаксисі, тому що кожна мова має свої унікальні принципи. На мою думку, основними причинами, які призводять до активного проявлення інтерференційних процесів, та, як наслідок порушень мовної норми, що виникає у мовленні іноземців є те, що:

1. прийменники мають властивість керувати більш ніж одним відмінком;
2. одинакові в обох слов'янських мовах прийменники **на, в, за/ на, w, za** сполучаються із неоднаковими відмінковими категоріями. Найбільша кількість помилок полягає у неправильній взаємозміні цих прийменників;
3. ті, хто вивчають іноземну мову не є уважними та чуйними до мовлення носіїв, або невмотивовані до вдосконалення мовної грамотності. Типовою помилкою, спричиненою інтерферентним впливом української мови є, вживання після заперечних дієслів знахідного відмінка, замість родового, наприклад :*Jakniestracić motywacjępodczasnaukijęzyka?* (Р.в) –*Як не втратити мотивацію при вивченні мови ?* (Зн.в).
4. знання з рідної мови не є ґрунтовними, тому у тих, хто вивчає іноземну мову слаборозвинене вміння проводити мовні паралелі, що в свою чергу ускладнює процес адаптації мовних конструкцій та збільшує ризик інтерференції;
5. внаслідок поширеного явища синонімії певних прийменників, скажімо **koło, obok**, котрі відповідають українським **біля, коло, обабіч**, прийменники **wi** усприймаються як альтернативні, однак насправді значення воно відрізняються один від одного, тому керуватися правилами милозвучності, як наприклад із їхніми українськими відповідниками **в/у** не є правильним рішенням, оскільки польські прийменники «**w**» та «**u**» є різними, а не взаємозамінні як в українському мовознавстві [25, с.649].

Як зменшити вплив перенесення мовних правил на іноземну:

1. враховувати семантику конструкцій, при адаптивному перекладі з української мови на польську та навпаки;
2. проводити порівняльний аналіз помилок під керівництвом фахівця-філолога;
3. поглиблено вивчати рідну мову паралельно із новою або чужорідною мовою;

4. постійно вправлятися, виконувати тренувальні вправи для автоматизації мовних конструкцій;
5. зануритись у іноземну мовну культуру, наприклад спосіб як це зробити: слухати теми подкастів, які цікавлять людину, що вивчає іноземну мову. Це дозволяє ознайомитися з особливостями мовного середовища, виразами, сленгом та культурними контекстами, що допомагає розуміти мову в реальних ситуаціях тощо.

Синтаксична інтерференція, а також природа об'єкта, що зумовлена типом дієслівного керування потребує тривалого часу на запам'ятання, вивчення конструкцій, а згодом автоматизації навичок у мовленні. Як зазначає полоністка Алла Кравчук, що окремі моделі зв'язку керування, потрібно запам'ятовувати, так само, як і фразеологічні одиниці. Інтерференція в українській та польській мовах проявляється в дієслівному керуванні дуже сильно, тому помилки роблять навіть ті, котрі володіють мовою досить добре [13, с. 167].

У цілеспрямованому навчанні іноземної мови граматику разом із її методами: граматико-перекладним, когнітивним, аудіолінгвальним, комунікативним, прямим (природним), – займають одне із провідних місць. Разом вони становлять фундамент формування мовної компетенції. Таким чином, слід розуміти, що у тракті вивчення іноземної мови з'являтимуться помилки, їхня присутність свідчить про те, що процес навчання триває. Оскільки для того, щоб оволодіти іноземною мовою на належному рівні, недостатньо вивчити її структуру, а потрібно вміти поєднувати мовні елементи в одне ціле [32, 111 – 132].

Висновки до розділу III

Інтерференція – це перенесення структур однієї мови на іншу. Виділяємо як позитивний вплив даного явища – схожі в синтаксичні побудові структури сприяють прискореному розумінню та навчанню

основних граматичних правил з польської мови, так і негативний – значні помилки у синтаксичній побудові речень призводять до мовних порушень.

Після вивчення явища інтерференції, приходимо до висновку, що уникнути цього явища неможливо, тож мовного трансферу не слід боятися, з ним потрібно боротися. На представлених прикладах у розділі I та Прозуміємо, що таких взірців прийменникових та безприйменникових конструкцій є насправді дуже багато і це не винятки, а часті словосполучення, котрі ми стосуємо у мовленні. Одним із дієвих «засобів протистояння» негативного впливу інтерференції є наполеглива праця над автоматизацією вживання цих конструкцій в реченнях. Під час навчання важливо орієнтуватися на міжмовних відмінностях. Це дозволить уникнути механічного перенесення дієслівних конструкцій однієї мови на іншу, що не відповідають нормам польської мови. Для того, щоб опанувати та закріпити їх на тривалий час в пам'яті, важливо завчити та часто використовувати у мовленні.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного контрастивного дослідження було здійснено порівняльний аналіз дієслівних конструкцій в українській та польській мовах із метою виявлення міжмовних відмінностей на рівні синтаксичної організації. 1) Відмінність українських синтаксичних конструкцій від польських дієслівних еквівалентів полягає у оформленні прийменникового зв'язку керування в обох мовах, що виявляється у:

1. повній розбіжності в обох мовах (різні прийменники + різні відмінки), наприклад: *opowiedzieć (oczym?) zainteresowaniach/ rozpowiadamu (pro що?) зацікавлення*, наприклад: *Opowiedział mi o swoich zainteresowaniach, szczególnie o pasji do tańców* (о + М.в) – *Він розповів мені про свої зацікавлення, особливо про пристрасть до танців* (про + З.в).
2. частковій розбіжності в польській та українській мовах, що виявляється в наявності аналогічного прийменника, котрий вимагає від залежного слова іншого відмінка, наприклад: *położyć się (naczym?) podłogę / лягти (на що?) підлогу*: *Pies położył się na podłogę i mocno śpi* (на + М.в) – *Пес ліг на підлогу і міцно спить* (на + З.в);
3. неоднакових дієслівних конструкціях, українська прийменникова модель в польській мові має еквівалентну безприйменникову модель: *wporatusia (z чим?) завданнями/ podolać (czemu?) zadaniom*, наприклад: *He знаю, як вона впоралася зі всіма цими завданнями* (з + О.в) – *Nie wiem, jak ona podolała wszystkim tym trudnym zadaniom* (Д.в).

Прийменникам властиве загальнокатегоріальне релятивне значення, у межах котрого втілюються специфічні значення слів відповідного лексико-граматичного класу, зміст котрих становлять типи семантико-синтаксичних відношень між повнозначними компонентами прийменникових моделей. Здебільшого більшість прийменників беруть участь у вираженні різнопланових семантико-синтаксичних відношень. Необхідною умовою для конкретизації прийменникових значень є мінімальний контекст, тому для

ідентифікації типу семантико-синтаксичних відношень та значення прийменника провідну роль відіграє семантика стрижневого компонента та залежного від нього слова [20, с. 407].

2) При дослідженні було також встановлено розбіжності при оформленні дієслівного зв'язку в безприйменникових конструкціях у польській та українській мовах:

1. українські та польські дієслівні відповідники, що вимагають різного відмінка: ненавидіти (що?) сидячу роботу / *nienawidzić (czego?) siedzącęj prasy*, наприклад: *Ненавиджу гаряче молоко* (З. в) / *Nienawidzę gorącego mleka* (Р.в).
2. українські безприйменникові конструкції та їх польські прийменникові відповідники: *wywiązuwać się (z czego?) obowiązków* / *виконувати (що?) обов'язки*, наприклад: *Muszę wywiązać się z obowiązków zawodowych, mimo trudnej sytuacji w firmie* (z + Р.в) – *Я маю виконувати свої професійні обов'язки, незважаючи на складну ситуацію в компанії* (З.в).

3) У дослідженні також була звернена увага на дослідження явища інтерференції та його впливу при вивченні іноземної мови. Відповідно до цього з'являються автоматичні помилки. Неносії мови переносять структуру своєї мови на іноземну, таким чином відбувається порушення мовних норм.

Отож, аналіз мінімальних синтаксичних одиниць є одним з актуальних завдань сучасного мовознавства, без усебічного дослідження словосполучення, не можна глибоко пізнати природу речення як основної синтаксичної одиниці, а без цього неможлива побудова викінченої синтаксичної теорії. Український науковець, автор навчального посібника «*Мова і міжкультурна комунікація*» В. М. Манакін зазначає, що порівняльний аналіз близькоспоріднених, наближених мовних систем відкриває широкі горизонти для удосконалення методів й прийомів контрастивного аналізу. Як стверджує лінгвіст, знайти відмінності та оцінити їхню значущість, набагато складніше там, де їх менше або майже немає.

Вчений стверджує, що «знання мови іншого народу – суттєвий складник міжкультурної комунікації і найперший крок до налагодження успішного спілкування між представниками різних націй і культур. Нетактовне для певної культури звертання до людини через незнання мовних особливостей може унеможливити спілкування ще до його початку [12, с. 22; 16, с. 10].

Контрастивне дослідження проникає у специфіку окремої мови, зіставляючи обидві мови, дослідник виявляє розбіжності в оформленні синтаксичного зв'язку керування в обох мовах. Вплив однієї слов'янської мови на іншу може відстежуватися як більш або менш інтенсивний, по-різному відчутний у кожній із мов у різні історичні періоди, однак дебільшого він має обопільний характер. Польська та українська мови мають багато спільних рис, але як ми простежили і багато відмінностей на рівні синтаксичної організації. До цієї категорії віднесено українські безприйменникові дієслівні конструкції та їх польські прийменникові аналоги, та навпаки, що дозволяють з'ясувати характерні риси та відмінності між двома мовами в контексті синтаксичних і семантичних аспектів їх використання.

Список використаної літератури:

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Видавництво:Об'єднання Українських Письменників «Слово» Українське Видавництво (Смолоскип) ім. В.Симоненка Оpubліковано: Балтимор, 1979. – 271 с.
2. Вихованець І.Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська; за ред. І. Р. Вихованця. – Київ: Пульсари, 2004. – 398 с.
3. Горпинич В. Морфологія української мови: підручник / В. О. Горпинич. – Київ: Академія, 2004. – 335 с.
4. Дудик П, Прокопчук Л. Синтаксис української мови: [підручник]. Київ: ВЦ «Академія», 2010. –194с.
5. Загнітко А.Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020.X, –920 с.
6. Зелінська М. З., Фендак Д. Р. Синтаксичний зв'язок керування у польській та українській мовах (на прикладі вербальних словосполучень). Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 20(88),с. 26–30.
7. Зелінська М.З. Комунікативна компетенція молодих носіїв польської мови західних областей України: Монографія. – Дрогобич: Пóсвіт, 2018. – 288 с.
8. Зелінська, М., Фендак, Д. (2024).Вибрані аспекти реалізації прийменникового дієслівного керування у польській та українській мовах. Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.Серія «Філологія», 58, с. 27–32.
9. Зінько М. Прийменниково-відмінкові форми зі значенням мети в сучасній українській мові (на матеріалі первинних прийменників зі Словника української мови в 11-ти томах і Словника українських прийменників). Науковий журнал № 1 (3) /2015, с. 53-62.

10. Кисла Н. Лінгвістичний статус прийменника //Філологічні науки/ Рідний край/. 2017. № 1 (36), с. 76-81.
11. Ковалів П. Граматика української мови / П. Ковалів. – Мюнхен : Відділ культури і освіти при Центральному представництві української еміграції, друкарня Дмитра Сажина, 1946. – 148 с.
12. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження. Варшава, 2012. – 804 с.
13. Кравчук А. Керування в українському синтаксисі:проблеми викладання полякам, щовивчають українську мову як іноземну.Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2007. Вип. 2,с. 167–170.
14. Кравчук А. Польська мова. Граматика з вправами: підручник для вищих навч. закладів. Київ, 2016.
15. Кравчук А., Ковалевський Є. Методика викладання польської мови. Мова і культура в полоністичній дидактиці в Україні. Київ, 2017.
16. Манакін В.Мова і міжкультурна комунікація. Навч. посібник для університетів. - Київ: Академія, Серія "Альма-матер",2012. –285 с.
17. Павленко Л. Історична граматика української мови: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл / Лариса Петрівна Павленко. — Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 208 с.
18. Синтаксис української мови : хрестоматія : у 2 ч. / Упоряд. :А. Мойсієнко, В. Чумак, С. Шевель. – К. : ВПЦ "Київський університет". 2019. – Ч. 1. – 559 с.
19. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970–1980.
20. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л.І.Мацько, М.Я.Плющ та ін.; За ред А.П.Грищенка. – 3-тє вид., допов. – К.:Вища шк., 2002.–439 с.
21. Фурса В. Дієслівне керування на тлі граматичних норм української літературної мови початку ХХІ сторіччя,с. 59–65.

22. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен : Молоде життя, 1951. – 402 с. (Бібліотека українознавства. Ч. 3).
23. Bagirova S. The Kinds of the Linguistic.Theory and Practice in Language Studies, Vol. 11, No. 2, pp. 176-181, February 2021.
24. Bąk P. Gramatyka języka polskiego/Zarys popularny/ „Wiedza Powszechna”, Warszawa, Wydanie XII 2004, –508 s.
25. Baranivska O. Rząd przyimków w języku polskim i ukraińskim: analiza porównawcza i błędy w użyciu. JĘZYK POLSKI – MIĘDZY TRADYCJĄ A WSPÓŁCZESNOŚCIĄ. Księga jubileuszowa z okazji stulecia Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, s. 643–651.
26. Bonowa Dojczynowa S., 2013, Błędy w użyciu przyimków polskich, „Postscriptum Polonistyczne” 2 (12), s. 311–319.
27. Jadacka H. Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia. Warszawa, 2005.
28. Jastrzębski M. Uwagi o rekcji czasownika w języku ukraińskim (w porównaniu z czasownikiem Polskim). Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie Teka Kom. Pol.-Ukr. Związ. Kult. –OL PAN, 2016, s. 61–66.
29. Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego. – Warszawa : WILGA Sp. z o.o., 2003. – 496 s.
30. KrawczukA, Gębka-Wolak M., Właściwe użycia składniowe polszczyzny. Poradnik z ćwiczeniami nie tylko dla ukrainców. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja KopernikaToruń 2024, –492 s.
31. Krawczuk A, Petruchina L. Nauczanie filologii polskiej na polonistyce lwowskiej:Narodowy Uniwersytet Lwowski im.Iwana Franki. Postcriptum Polonistyczne nr 1(3), 2009, s. 223-232.
32. Lipińska E, Seretny A.ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego. Red. . Kraków: Universitas, 2005, –331 s.

33. Maliszewski B. Ku absencji interferencji – sposoby utrwalania poprawnych form gramatycznych w nauczaniu języka polskiego młodzieży z Ukrainy. *Roczniki Humanistyczne* Tom LXVII, zeszyt 10-2019, s. 99–112.

34. Mędak S. *Praktyczny słownik łączliwości składniowej czasowników polskich*. Kraków, 2012. – 775s.

35. Saturno J. Bliskość pomiędzy językami słowiańskimi a integracja uchodźców z Ukrainy w Polsce. *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza* 30(1), 153–176.

36. Sędziak H. Metodologia badań semantyki i składni czasowników. „*Studia Łomżyńskie T III*”, 13, 2002, s. 191–205.

37. Śpiwak O., Jurkowski M. *Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny* (różnice w łączliwości syntaktycznej około 1700 słów i wyrażen z ilustracjami z klasycznej i współczesnej literatury ukraińskiej oraz prasy), Warszawa, 2003. – 341 s.

38. Czepowicka M., Przybyszewski S. *Wstępne uwagi o negacji w wielu wyrazowych jednostkach werbalnych*. *Prace Filologiczne*, tom LXXI, 2017, s. 59–73.